

DANMARKS STATISTIK

STATISTISKE MEDDELELSER

4. RÆKKE 67. BIND 1. HÆFTE

COMMUNICATIONS STATISTIQUES 4me SÉRIE TOME 67 1ère LIVRAISON

—*—

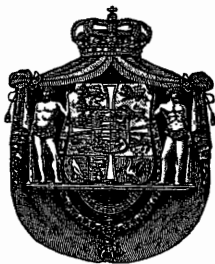
ARBEJDSLØNNINGER I LANDBRUGET 1921

SALAIRES DES OUVRIERS DE L'AGRICULTURE 1921

—

UDGIVET AF DET STATISTISKE DEPARTEMENT

PUBLIÉ PAR LE DÉPARTEMENT DE LA STATISTIQUE

KØBENHAVN

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI

1922

Forord.

Nærværende Fremstilling af »Arbejdslønninger i Landbruget« har som Grundlag et Materiale, der i Vinteren og Foraaret 1920—21 blev indsamlet gennem »De samvirkende danske Landboforeninger« og »Landarbejderforbundet i Danmark« om de paa daværende Tidspunkt faktisk betalte Lønninger rundt om i Landet. Departementet er begge de nævnte Organisationer Tak skyldig for deres værdifulde Bistand til Sagens Gennemførelse.

Man har imidlertid ment, at det vilde være af Interesse at have et samlet Overblik over Udviklingen af Lønforholdene i Landbruget og har derfor i dette Hæfte samlet alt det væsentligste af de herom foreliggende statistiske Oplysninger siden 1897, da den første officielle Undersøgelse om »Tyende- og Daglejerslønnen i Landbruget« blev foretaget. Endvidere har man her gjort Rede for Indholdet af de almindelige Overenskomster om Løn- og Arbejdsforhold, der siden 1919 har bestaaet mellem Landbrugets Arbejdsgiver- og Arbejderorganisationer. Disse Overenskomster har i de senere Aar haft en tilstrækkelig stor — direkte eller indirekte — Rækkevidde, til at de i Almindelighed øver Indfyldelse paa Vilkaarene for Landbrugets Lønarbejdere.

Om de noget forskellige Metoder, som er fulgt ved de stedfundne Undersøgelser af Lønforholdene i Landbruget, skal man henvise til de ret udførlige Oplysninger, der herom er meddelt i det følgende.

Det statistiske Departement i Oktober 1922.

ADOLPH JENSEN

Johs. Dalhoff.

**Tidligere udgivne Publikationer vedrørende
Arbejdslønnen i Landbruget:**

- Tyende- og Daglejerslønnen i Landbruget 1897 (Statistiske Meddelelser, 4. Række, 5. Bind, 8. Hæfte).
- Tyende- og Daglejerslønnen i Landbruget 1905 (Statistiske Meddelelser, 4. Række, 20. Bind, 2. Hæfte).
- Tyende- og Daglejerslønnen i Landbruget 1910 (Statistiske Meddelelser, 4. Række, 36. Bind, 3. Hæfte).
- Tyende- og Daglejerslønnen i Landbruget 1915 (Statistiske Meddelelser, 4. Række, 51. Bind, 2. Hæfte).
- Tyende- og Daglejerslønnen i Landbruget 1918 (Statistiske Meddelelser, 4. Række, 59. Bind, 1. Hæfte).

Indholdsfortegnelse.

	Side
1. Materialets Tilvejebringelse	7—9
2. Undersøgelsernes Resultater	10—58
A. Arbejdsgivernes Oplysninger	10—52
I. Skønmæssige Oplysninger	10
a. Medhjælpere	11
b. Daglejere	14
c. Arbejdstiden	20
II. Individualoplysninger	22
a. Medhjælpere	22
b. Daglejere	39
III. Sammenligning mellem de skønmæssige og de individuelle Oplysninger	50
B. Arbejdernes Oplysninger	52—58
a. Medhjælpere	52
b. Daglejere	54
3. Overenskomstforhold	58—68
a. Almindelige Bestemmelser	60
b. Bestemmelser angaaende Løn	64
c. — — — — — Arbejdstid	68
Resumé en français	69
Bilag: De benyttede Spørgeskemaer	72

1. Materialets Tilvejebringelse.

Som nævnt i Forordet har Statistisk Departement siden 1897 med nogle Aars Mellemrum foretaget Undersøgelser vedrørende Arbejdslønnene i Landbruget.

For Tiden forud for Departementets Undersøgelser foreligger der i Falbe Hansens »Stavnsbaandsløsningen og Landboreformerne set fra Nationaløkonomiens Standpunkt« (København 1888—89) en Del Oplysninger om Arbejdslønnen paa Landet efter 1788. Kilderne til disse Oplysninger er dog kun for en ringe Del af statistisk Art.

Egentlig Statistik vedrørende Tyende- og Daglejrlønninger findes i »Oplysninger om Arbejdernes økonomiske Vilkaar i Kongeriget Danmark i Aaret 1872« udgivet af Indenrigsministeriet (Kbh. 1874). I dette Aar udsendte Indenrigsministeriet Skemaer til de kommunale Raad. Skemaerne indeholdt Rubriker til Angivelse af Landarbejdernes Gennemsnitsfortjeneste, Gennemsnitslønnen for faste Tjenestefolk samt Oplysning om den gennemsnitlige Arbejdstid. Saavel for Lønningerne som for Arbejdstiden sondredes der paa Skemaerne mellem Sommer og Vinter, ligesom der for Landarbejdernes Løn sondredes mellem Arbejdere paa egen Kost og Arbejdere paa Husbonds Kost.

I 1888 og 1892 udsendtes af Indenrigsministeriet paa lignende Maade som i 1872 Skemaer til Fremskaffelse af Oplysninger vedrørende Arbejdslønnen i Landbruget. Skemaerne udsendtes i de to Aar gennem Amtmændene til Beboere i Amtet, der antoges at være godt kendte med Forholdene. Oplysningerne for de to Aar bearbejdedes paa Universitetets statistiske Laboratorium og publiceredes af Professor Falbe Hansen og cand. polit. M. Koefoed i Tidsskrift for Landøkonomi, 1893.

Fra 1897 har Statistisk Departement som allerede nævnt indsamlet Oplysninger om Tyende- og Daglejrlønnen i Landbruget. Ved Tilvebringelsen af Materialet gik man i 1897 frem paa omtrent samme Maade som ved de tidligere Undersøgelser. Gennem Landboforeningerne indhentedes der Oplysninger om den almindelige Arbejds løn for Tyende samt for Daglejere paa egen og Husbonds Kost. Men foruden disse skønsmæssige Oplysninger, der ganske svarer til Oplysningerne for Aarene 1872, 1888 og 1892, indsamledes der samtidig ved Udsendelse af Skemaer til en stor Mængde Landbrugere Oplysninger om den Løn, der faktisk udbetaltes til hver enkelt af de Arbejdere, der beskæftigedes hos de paagældende Landbrugere. Dette sidste Materiale gav ikke blot en Kontrol med de skønsmæssige Oplysninger, men aabnede ogsaa Mulighed for en dybere gaaende Bearbejdelse af Materialet, ved Deling efter Arbejdernes Alder, efter større og mindre Gaarde, efter Arbejdernes Beskæftigelse (Avlskarle, Forkarle, Røgere o. s. v.).

Ved de to følgende Undersøgelser i 1905 og 1910 udsendtes der Skemaer til skønsmæssige Oplysninger til saavel Landbo- som Husmandsforeninger. Til Supplering af disse to Rækker af skøns mæssige Oplysninger udsendte Departementet ligesom i 1897 gennem Landboforeningerne Skemaer til en Række Landbrugere indenfor de paagældende Foreningers Medlemskreds. Disse sidste Skemaer indeholdt ligesom i 1897 Spørgsmaal om den Arbejds løn, der i disse Aar faktisk udbetaltes til hver enkelt Arbejder — Medhjælpere saa vel som Daglejere.

Ved Undersøgelserne i 1915 og 1918 indsamledes der Materiale af samme Art som i 1905 og 1910, altsaa saavel skøns mæssige Oplysninger som Oplysninger om den faktisk udbetalte Løn. I 1915 og 1918 udsendtes der dog ikke blot Skemaer til Landbo- og Husmandsfor eninger men tillige til Landarbejdernes Fagforeninger, som efterhaanden havde faaet en saa stor Udbredelse, at man kunde drage Fordel af deres Kendskab til Landarbejdernes Lønforhold.

Om samtlige de ovennævnte Undersøgelser, der er foretaget af Statistisk Departement, gælder det, at der foruden de skøns mæssige

Oplysninger om Arbejdslønnen tillige indhentes skønsmæssige Oplysninger om Arbejdstiden paa de forskellige Aarstider.

Foruden Undersøgelserne angaaende Lønningsforholdene for Landbrugets Arbejdere blev i 1897 som Supplement hertil foretaget en tilsvarende Undersøgelse for Skovbrugets Arbejdere, hvortil der skaffedes Materiale paa samme Maade som for Landbrugets Vedkommende. I 1918 foretoges en Undersøgelse angaaende Lønforholdene for kvindeligt Husgerningsarbejde i Byerne, hvortil der baade fra Husbonden og fra Tyendet indsamledes Oplysninger om den faktisk udbetalte Løn.

Undersøgelsen for Landbrugets Arbejdere i 1921 afviger med Hensyn til Fremgangsmaaden ved Indsamlingen af Materiale fra de tidligere Undersøgelser, idet man er gaaet bort fra Indhentning af skønsmæssige Oplysninger og udelukkende har søgt Oplysninger om den faktisk udbetalte eller faktisk modtagne Arbejds løn. Gennem Landboforeningerne udsendtes i Foraaret 1921 Spørgeskemaer til Foreningernes Medlemmer angaaende den faktisk udbetalte Løn til hver enkelt Arbejder — Medhjælpere saavel som Daglejere, idet man for de sidstes Vedkommende ligesom tidligere sondrede mellem faste og løse Arbejdere. Der er herved tilvejebragt Oplysninger for ialt ca. 4 900 Landbrugsarbejdere, nemlig ca. 2 600 mandlige og ca. 1 300 kvindelige Medhjælpere, ca. 800 mandlige og ca. 200 kvindelige Daglejere.

Som Supplement til disse Individualoplysninger, der er indhentet hos Arbejdsgiverne og altsaa ganske svarer til Individualoplysningerne ved de tidligere Undersøgelser, har Landarbejderforbundet indsamlet et ret betydeligt Materiale, der ligeledes er bearbejdet i Departementet. Oplysningerne fra Landarbejderforbundet omfatter for Medhjælperne Lønningerne for hele Aaret 1920—21, men for Daglejerne kun Lønningerne for de to første Arbejdsuger i December 1920. Oplysningerne for Daglejerne blev indsamlet i Forbindelse med en Lønstatistik, som gennem De samvirkende Fagforbund foretoges for en Række Fag.

2. Undersøgelsernes Resultater.

I det følgende skal der paa Grundlag af de forskellige Undersøgelseres Resultater redegøres for Lønnings- og Arbejdsforholdene for Landbrugets Arbejdere i den Periode, for hvilken der foreligger officielle statistiske Oplysninger, idet de skønmæssige Opgivelser og Individualoplysningerne vil blive behandlet hver for sig. Da der kun foreligger Individualoplysninger fra Arbejdernes Side for Aaret 1921, er disse behandlet i et særligt Afsnit. I Hefkets sidste Afsnit vil der i Hovedtræk blive redegjort for Organisationsforholdene og de i de sidste Aar afsluttede Overenskomster vedrørende Løn- og Arbejdsforholdene i Landbruget.

A. Arbejdsgivernes Oplysninger.

I. Skønmæssige Indberetninger.

Som nævnt hidrører det første større statistiske Materiale angaaende Lønforholdene for Landbrugets Arbejdere fra de skønmæssige Indberetninger, der i 1872 blev indsendt til Indenrigsministeriet af de kommunale Raad. For Aarene 1888 og 1892 foreligger der tilsvarende Oplysninger fra en Række selvstændige Landbrugere i alle Amter, og i 1897 begynder den Indsamling af lønstatistisk Materiale gennem Landbrugets egne Organisationer, der siden er fortsat med nogle Aars Mellemlum. For den senere Del af Perioden er der som nævnt indhentet skønmæssige Oplysninger fra saavel Landbo-, som Husmands- og Landarbejderorganisationer. Som Helhed har Afvigelserne mellem de fra de forskellige Organisationer opgivne Lønsetser ikke været af væsentlig Betydning. Som Regel er dog de Lønninger, der er opgivet af Landboforeningerne, lidt højere end de, der er opgivet af Husmandsforeningerne, og disse er igen gennemgaaende højere end Landarbejderforeningernes. I mange Tilfælde forsvinder disse Forskelligheder dog helt, og undertiden har Landarbejder- og Husmandsorganisationerne endog opgivet højere Lønsetser end Landboforeningerne (jvfr. Publikationerne for tidligere Aar). Alt i alt maa det derfor siges, at der er god Overensstemmelse mellem de tre Rækker af Opgivelser.

I det følgende har man dog for alle Aarene efter 1897 taget de fra Landboforeningerne opgivne Lønninger, da de maa antages bedst at svare til de for Aarene 1872, 1888 og 1892 foreliggende Oplysninger.

a. Medhjælpere (Tjenestefolk).

En Sammenligning mellem Lønnen for Aarene fra 1872 til 1918 giver for Medhjælperne følgende Resultat:

Tabel 1. Medhjælperlønnen i Landbruget 1872—1918.

(Efter Sogneraadens, Landbrugernes og Landboforeningernes skønsmæssige Oplysninger).

	Mænd			Kvinder		
	Sommer- løn	Vinter- løn	I alt	Sommer- løn	Vinter- løn	I alt
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Øerne:						
1872.....	73	57	130	37	32	69
1888.....	—	—	164	—	—	116
1892.....	—	—	198	—	—	134
1897.....	149	79	228	88	69	157
1905.....	169	96	265	100	86	186
1910.....	226	128	354	123	107	230
1915.....	267	159	426	141	125	266
1918.....	418	207	625	190	157	347
Jylland:						
1872.....	81	41	122	45	25	70
1888.....	—	—	155	—	—	105
1892.....	—	—	201	—	—	118
1897.....	158	74	232	85	46	131
1905.....	205	92	297	110	63	173
1910.....	265	125	390	137	85	222
1915.....	305	159	464	162	101	263
1918.....	484	222	706	228	140	368
Hele Landet:						
1872.....	77	49	126	41	28	69
1888.....	—	—	159	—	—	111
1892.....	—	—	199	—	—	126
1897.....	153	76	229	87	57	144
1905.....	187	94	281	105	75	180
1910.....	250	126	376	131	94	225
1915.....	289	159	448	153	111	264
1918.....	456	216	672	212	146	358

Det fremgaar af Oversigten, at den samlede Aarsløn baade for Mænd og Kvinder er steget stærkt gennem hele Perioden. Fra 1872 til 1910 steg Aarslønnen til ca. det 3-dobbelte for Mænd og godt det 3-dobbelte for Kvinder. Fra 1910 til 1918 steg Lønnen for Mænd med ca. 80 pCt. og for Kvinder med ca. 60 pCt. Hele Perioden fra 1872 til 1918 viser saavel for Mænd som for Kvinder en Stigning i den samlede Aarsløn til godt det 5-dobbelte. Overfor denne stærke Lønstigning maa det dog erindres, at det almindelige Priseniveau samtidig er steget betydeligt; angaaende Prisstigningen i de senere Aar henvises til Bemærkningerne Side 27.

Medens Kvindernes Løn i de første Aar efter 1872 steg lidt stærkere end Mændenes, var Stigningen senere omtrent ens indtil 1905, men fra dette Aar og navnlig fra 1915 har Lønstigningen været stærkest for de mandlige Medhjælpere.

En Sammenligning mellem Øerne og Jylland viser, at Lønnen for Mænd, naar hele Aaret tages under et, i den nævnte Periode som Regel var lidt højere i Jylland end paa Øerne. Denne Forskel skyldes først og fremmest Sommerlønnen, idet Vinterlønnen var omtrent ens i de to Landsdele. For Kvinderne har Lønnen om Sommeren været højest i Jylland, men om Vinteren højest paa Øerne, saaledes at den samlede Aarsløn har været omtrent ens for Øerne og Jylland.

Medhjælpernes Løn bestaar imidlertid ikke blot af den kontante Pengeløn, men tillige af en Række Naturalydelse: Kost, Logis og hyppigt ogsaa Vask m. m. Til Vurdering af Medhjælpernes økonomiske Stilling i det hele taget maa disse Naturalydelse tages i Betragtning, ligesom man ogsaa, naar man ønsker et Overblik over, hvad det koster for Arbejdsgiverne at benytte Medhjælpernes Arbejdskraft, man regne med disse Udgifter. Den eneste af disse Poster, der kan være Tale om blot nogenlunde at bedømme Værdien af, men ogsaa langt den væsentligste Del, er Kosten.

Paa de Skemaer, der udsendtes i 1897 og senere Aar, fandtes en Rubrik til skønsmæssig Ansættelse af Kostens Værdi pr. Dag, og paa Grundlag heraf har man beregnet Kostens Værdi for et Aar ved at

multiplacere de beregnede Gennemsnitstal med 365. De følgende Oplysninger om Kostens Værdi er — ligesom Lønsatserne — beregnede paa Grundlag af Landboforeningernes Oplysninger.

Kostens beregnede aarlige Værdi.

	Mænd			Kvinder		
	Øerne	Jylland	Hele Landet	Øerne	Jylland	Hele Landet
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1897	215	215	215	197	197	197
1905	234	230	234	204	204	204
1910	277	259	266	252	230	237
1915	369	358	361	328	307	314
1918	657	686	672	580	569	573

Tallene, der for hele Perioden er omtrent ens for Øerne og Jylland, viser Stigning fra Aar til Aar, navnlig har den stærke Prisstigning paa Fødevarer, som fandt Sted efter 1914—15, givet sig det Udslag, at Kostens Værdi i 1918 var steget til næsten det dobbelte af, hvad den var i 1915, og allerede paa dette Tidspunkt var Fødevarerne steget en Del i Pris i Sammenligning med Priserne i Aarene før 1914.

For de Aar, for hvilke der foreligger Oplysninger om Kostens Værdi, er nedenstaaende anført en Oversigt over Medhjælpernes hele Arbejdsvederlag.

Medhjælpernes hele aarlige Arbejdsvederlag (Pengeløn og Kost).

	Mænd			Kvinder		
	Øerne	Jylland	Hele Landet	Øerne	Jylland	Hele Landet
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1897.....	443	447	444	354	328	341
1905.....	499	527	515	390	377	384
1910.....	631	649	642	482	452	462
1915.....	795	822	809	594	570	578
1918.....	1 282	1 392	1 344	927	937	931

Fra 1897 til 1910 er Stigningen i det samlede Arbejdsvederlag for Mænd og Kvinder henholdsvis ca. 45 og ca. 35 pCt. Fra 1910 til 1918 steg det samlede Arbejdsvederlag saavel for Mænd som for Kvinder til ca. det dobbelte. For hele Perioden fra 1897 til 1918 er det samlede Arbejdsvederlag for de mandlige Medhjælpere steget til ca. det 3-dobbelte og for de kvindelige Medhjælpere til knap det 3-dobbelte.

Den procentvise S sammensætning af Medhjælperlønnen i de Aar, for hvilke der foreligger Oplysninger om Kostens Værdi, fremgaar af nedenstaaende Oversigt:

Medhjælperlønnens procentvise S sammensætning af
Pengeløn og Kost.

	Mænd			Kvinder		
	Pengeløn pCt.	Kost pCt.	I alt pCt.	Pengeløn pCt.	Kost pCt.	I alt pCt.
1897	51,6	48,4	100,0	42,2	57,8	100,0
1905	54,6	45,4	100,0	46,9	53,1	100,0
1910	58,6	41,4	100,0	48,7	51,3	100,0
1915	55,4	44,6	100,0	45,7	54,3	100,0
1918	50,0	50,0	100,0	38,5	61,5	100,0

Bevægelsen fra Aar til Aar er den samme for Mænd som for Kvinder. Indtil 1910, d. v. s. i den Del af Perioden, da Priserne kun steg forholdsvis langsomt, steg Pengelønnen stærkere end Kostens Værdi, men fra 1910—18 har Pengelønnen ikke kunnet følge med den stærke Stigning i Kostværdien. Pengelønnen androg i hele Perioden en betydelig højere Procent af den samlede Løn for Mænd end for Kvinder, men var for begge Køn lavere i 1918 end i 1897.

b. Daglejere.

Ved Opgørelser over Daglejerslønnen i Landbruget maa der skelnes imellem faste Arbejdere, d. v. s. saadanne, der normalt vil have Arbejde paa samme Gaard hele Aaret, og løse Arbejdere,

der kun staar i et mere midlertidigt Arbejdsforhold. En saadan Adskillelse er nødvendig, da der normalt vil blive betalt en betydelig højere Løn til de løse Arbejdere end til de Arbejdere, der kan vente at have Arbejde hele Aaret rundt. Indenfor hver af disse to Grupper er der igen sondret mellem Arbejdere paa egen Kost og Arbejdere paa Husbonds Kost.

For Aarene 1872, 1888 og 1892 er der dog ikke foretaget nogen Adskillelse mellem faste og løse Daglejere, men da Oplysningerne for disse Aar væsentligst refererer sig til de større Gaarde, der overvejende beskæftiger faste Arbejdere, er Oplysningerne for disse Aar betragtet som gældende for faste Arbejdere.

I Tabel 2 er anført den gennemsnitlige Dagløn for faste og løse Arbejdere for de Aar, for hvilke der foreligger Oplysninger. Af Hensyn til Sammenligningen mellem de forskellige Aar har man her — ligesom for Medhjælperlønnen — for de Aar, for hvilke der foreligger Indberetninger fra flere Sider, meddelt de Oplysninger, der stammer fra Landboforeningerne, da det som anført maa antages, at disse bedst svarer til de Oplysninger, der foreligger for de første Aar.

Lønnen for mandlige Daglejere viser ligesom Medhjælperlønnen en stærk Stigning gennem hele Perioden. Ligesom for mandlige Medhjælpere har Vinterlønnen i hele Perioden været omtrent ens for Øerne og Jylland, hvorimod Lønnen om Sommeren har været højest i Jylland.

Forskellen mellem Sommer- og Vinterløn er noget mindre for Daglejerne end for Medhjælperne. For mandlige Medhjælperes Vedkommende udgjorde Vinterlønnen ca. Halvdelen af Sommerlønnen, men for de mandlige Daglejere, der arbejdede paa Husbonds Kost, altsaa den Gruppe af Daglejere, hvis Forhold mest ligner Medhjælpernes, andrager Vinterlønnen kun ca. $\frac{2}{3}$ af Sommerlønnen. Landbrugets forholdsvis store Efterspørgsel efter Arbejdskraft i Sommerhalvaaret kommer altsaa særlig Medhjælperne til Gode.

Medens Lønnen for Foraars- og Sommersæsonen viser omtrent

Tabel 2. Landarbejdernes Dagløn 1872—1918.
(Efter Sogneraadenes og Landboforeningernes skønsmæssige Oplysninger).

Mænd	Faste Daglejere						Løse Daglejere					
	Paa egen Kost			Paa Husbonds Kost			Paa egen Kost			Paa Husbonds Kost		
	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Foraar og Sommer	Høst	Vinter
Øerne:	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1872.....	1,30	—	1,02	0,74	—	0,59	—	—	—	—	—	—
1897.....	1,64	2,24	1,41	1,07	1,69	0,89	2,07	2,61	1,49	1,29	2,02	0,95
1905.....	1,70	2,44	1,36	1,43	1,79	0,88	2,05	2,74	1,69	1,48	2,12	1,22
1910.....	2,05	2,67	1,75	1,49	2,10	1,20	2,47	3,22	2,01	1,80	2,47	1,43
1915.....	2,72	3,24	2,18	1,93	2,58	1,48	3,31	3,93	2,61	2,30	2,95	1,78
1918.....	4,60	5,63	3,61	3,17	4,15	2,36	5,46	6,41	4,14	3,53	4,63	2,58
Jylland:												
1872.....	1,44	—	0,99	0,82	—	0,45	—	—	—	—	—	—
1897.....	1,83	2,28	1,31	1,26	1,64	0,71	2,20	2,60	1,40	1,49	1,87	0,79
1905.....	2,28	2,62	1,55	1,54	1,87	0,91	2,55	2,90	1,75	1,75	2,04	1,17
1910.....	2,58	2,99	1,82	1,86	2,21	1,13	2,98	3,34	2,06	2,20	2,57	1,32
1915.....	3,30	3,65	2,40	2,34	2,68	1,48	3,69	4,11	2,63	2,73	3,06	1,68
1918.....	5,62	6,37	3,86	3,83	4,41	2,25	6,92	7,45	4,41	4,93	5,45	2,72
Hele Landet:												
1872.....	1,37	—	1,01	0,78	—	0,52	—	—	—	—	—	—
1897.....	1,74	2,26	1,36	1,17	1,67	0,79	2,14	2,60	1,44	1,40	1,94	0,87
1905.....	1,99	2,53	1,46	1,49	1,83	0,90	2,30	2,82	1,72	1,62	2,08	1,20
1910.....	2,34	2,85	1,79	1,72	2,16	1,16	2,79	3,29	2,04	2,06	2,53	1,36
1915.....	3,03	3,46	2,30	2,17	2,64	1,48	3,53	4,04	2,62	2,55	3,02	1,72
1918.....	5,14	6,02	3,75	3,55	4,29	2,29	6,36	7,02	4,31	4,40	5,13	2,67

samme Stigning som Vinterlønnen, er Stigningen for Lønnen i Høsten noget svagere. Daglønnen for Høstperioden laa i 1897 for Arbejdere paa egen Kost 20—30 pCt. over den almindelige Dagløn i Sommerhalvaaret, medens den i 1918 kun laa 10—15 pCt. over dette Niveau. For Arbejdere paa Husbonds Kost laa Daglønnen i Høstperioden i 1897 ca. 40 pCt., men i 1918 kun ca. 20 pCt. over den sædvanlige. Landbrugsarbejdet er nu med den store Produktion af Rodfrugter mere jævnt fordelt over hele Sommeren end i tidligere Tid, og sam-

Tabel 3. Landarbejdernes Dagløn 1897—1918.
(Efter Landboforeningernes skønmæssige Oplysninger).

Kvinder	Faste Daglejere						Løse Daglejere					
	Paa egen Kost			Paa Husbonds Kost			Paa egen Kost			Paa Husbonds Kost		
	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Foraar og Sommer	Høst	Vinter
Øerne:	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1897.....	1,09	1,46	0,95	0,76	1,12	0,61	1,21	1,58	0,99	0,85	1,22	0,75
1905.....	1,31	1,66	1,07	0,94	1,21	0,76	1,34	1,66	1,08	1,03	1,23	0,84
1910.....	1,45	1,76	1,22	1,05	1,38	0,95	1,66	2,04	1,45	1,19	1,54	1,02
1915.....	1,93	2,39	1,48	1,34	1,89	1,15	2,49	2,99	1,84	1,73	2,19	1,41
1918.....	3,20	4,00	2,52	2,28	3,14	1,77	3,59	4,50	3,13	1,98	3,18	1,86
Jylland:												
1897.....	1,28	1,57	0,95	0,77	1,15	0,49	1,46	1,73	1,24	0,94	1,19	0,63
1905.....	1,62	1,94	1,16	1,06	1,35	0,63	1,76	2,12	1,36	1,11	1,34	0,71
1910.....	1,76	2,13	1,33	1,22	1,49	0,86	1,99	2,29	1,53	1,35	1,65	1,03
1915.....	2,30	2,63	1,76	1,53	1,84	1,10	2,55	2,89	1,92	1,77	2,06	1,29
1918.....	4,05	4,82	2,78	2,64	3,18	1,83	4,50	4,94	3,43	2,91	3,36	2,14
Hele Landet:												
1897.....	1,18	1,51	0,95	0,77	1,14	0,54	1,35	1,67	1,13	0,90	1,20	0,68
1905.....	1,47	1,80	1,12	1,00	1,28	0,70	1,55	1,89	1,22	1,07	1,29	0,78
1910.....	1,63	1,96	1,28	1,16	1,45	0,90	1,86	2,20	1,49	1,29	1,61	1,03
1915.....	2,14	2,52	1,65	1,47	1,85	1,11	2,52	2,93	1,89	1,76	2,11	1,34
1918.....	3,58	4,35	2,63	2,46	3,16	1,80	4,08	4,71	3,25	2,46	3,27	1,99

tidig er Høstarbejdet med den stærke Anvendelse af Maskiner blevet betydelig lettere end tidligere. Landbrugets Efterspørgsel efter forøget Arbejdskraft i Høstperioden i Sammenligning med de øvrige Aarstider er derfor nu betydelig mindre end i Begyndelsen af Perioden, og Lønnen i Høstperioden kommer derfor ikke til at ligge saa meget over den sædvanlige nu som tidligere.

Bevægelsen i de kvindelige Daglejeres Lønninger har i alt væsentlig været den samme som for de mandlige (jvfr. Tabel 3). Saaledes finder man ogsaa her omtrent samme Stigning for Sommer- og Vinterløn, men en noget svagere Stigning i Lønnen for Høst-

arbejde. Det maa dog bemærkes, at Adskillelsen mellem faste og løse kvindelige Daglejere er ret vag. Ved faste kvindelige Daglejere vil man i Almindelighed forstaa saadanne, der er gifte med faste mandlige Daglejere, og som selv gør Arbejde paa Gaarden. Men selv for saadanne »faste« Daglejersker vil det ikke være almindeligt, at de har Arbejde hele Aaret rundt.

Paa Grundlag af de i Tabel 2 anførte Lønninger har man for faste mandlige Daglejere foretaget en Beregning af den samlede Aarsfortjeneste. At Beregningen kun er foretaget for de fast antagne Mænd skyldes, at det kun for denne Gruppe af Daglejere vil være Reglen, at de har Arbejde hele Aaret rundt.

Man er ved Beregningen gaaet ud fra, at der for Aaret 1872, er betalt Sommerløn i det halve og Vinterløn i det halve Aar. For Aarene 1888, 1892, 1897 og 1905, for hvilke der foreligger særlige Oplysninger om den i Høsten betalte Dagløn, har man for 40 Dage af Sommerhalvaaret regnet med denne højere Løn. For Aarene 1910—18 har man fra Landboforeningerne modtaget Oplysninger om, i hvor stor en Del af Aaret der betales henholdsvis almindelig Sommerløn, Høstløn og Vinterløn, og man har derfor ved Beregningen af den samlede Aarsløn for denne Periode benyttet den i disse Indberetninger anførte almindelige Deling af Aaret.

Der er ved denne Beregning ikke taget Hensyn til eventuel Merfortjeneste ved Akkord, ligesom forskellige Naturalydelser (frit Hus, Græsning til en Ko eller et Faar, fri Mælk, Kørsel m. v.), der undertiden ydes ved Siden af den faste Løn, er ladt ude af Betragtning. Under Hensyn til Merfortjenesten ved Akkord har man ved tidligere Beregninger af Aarsfortjenesten forhøjet Aarslønnen med indtil 10 pCt., men da Merfortjenesten efter Undersøgelserne i 1910, 1915 og 1918 kun androg fra 4 til 6 pCt., har man her anset det for rettest, helt at undlade at skønne over dette Forhold. Angaaende Naturalydelsernes Værdi foreligger der ikke Oplysninger for noget af Aarene, og da de i Løbet af Perioden 1872—1918 som Helhed maa antages

Tabel 4. Beregnet Aarsløn for faste Daglejere 1872—1918.
(Efter Sogneraadenes, Landbrugernes og Landboforeningernes skønsmæssige Oplysninger).

Mænd	Øerne		Jylland		Hele Landet	
	Arbejdere paa		Arbejdere paa		Arbejdere paa	
	egen Kost	Hus- bonds Kost	egen Kost	Hus- bonds Kost	egen Kost	Hus- bonds Kost
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1872.....	348	200	366	190	357	195
1888.....	399	255	409	227	404	241
1892.....	433	298	457	275	445	287
1897.....	482	319	489	311	486	314
1905.....	489	361	588	381	539	372
1910.....	598	431	697	483	656	466
1915.....	764	542	889	606	832	580
1918.....	1 294	886	1 484	964	1 397	932

at have tabt i Betydning, har man ment at burde se bort fra disse Ydelser, saa meget mere, som det kun drejer sig om forholdsvis smaa Beløb (ved tidligere Undersøgelser ansat til 20 à 50 Kroner aarlig).

I Gennemsnit for hele Landet er den samlede Aarsløn for faste mandlige Daglejere paa egen Kost steget fra ca. 350 Kr. i 1872 til ca. 550 Kr. i 1905, godt 800 Kr. i 1915 og ca. 1 400 Kr. i 1918. For Arbejdere paa Husbonds Kost var Lønnen i 1872 kun knap 200 Kr., i 1905 var den knap 400 Kr., i 1915 knap 600 Kr. og i 1918 godt 900 Kr. Overfor denne stærke Stigning i Lønnen staar den Stigning i Prisniveauet, der fandt Sted i Størstedelen af Perioden og navnlig i Aarene efter 1914 (se Side 27).

Aarslønnen for Arbejdere paa Husbonds Kost er fra 1872 til 1918 steget til næsten det 5-dobbelte, altsaa en lignende Stigning som for de mandlige Medhjælpere. Ligesom for Medhjælperne var Stigningen lidt stærkere for Jylland end for Øerne, saaledes at Aarslønnen, der i Tiden indtil 1900 var omtrent ens for Øerne og Jylland, i 1918 var højest i Jylland.

En Sammenligning mellem den samlede kontante Løn for faste

mandlige Daglejere paa Husbonds Kost og for mandlige Medhjælperer viser, at Daglejerne i alle Aarene har haft en betydelig højere Aarsløn end Medhjælperne. Forskellen har været aftagende i Aarene indtil 1910, men derefter stigende. I 1872 var Lønnen for Daglejere godt 50 pCt. højere end Lønnen for Medhjælperer, i 1910 var Forskellen kun ca. 25 pCt., men i 1918 ca. 40 pCt.

En Sammenligning mellem Aarslønnen for faste Arbejdere paa egen og paa Husbonds Kost viser ganske naturligt, at Lønnen for de sidste ligger betydelig lavere. Forskellen, der i 1872 var ca. 150 Kr., var i 1910 vokset til ca. 200 Kr. og i 1918 til ca. 450 Kr.

De løse Arbejdere har i hele Perioden haft en noget højere Løn end de faste, og efterhaanden som Lønnen er steget med Prisniveauet, er Afstanden mellem Lønnen for faste og løse mandlige Arbejdere forøget. Forskellen er for Mændene betydelig større om Sommeren end om Vinteren, i 1918 saaledes henimod 1 Kr. daglig om Sommeren, men kun ca. 50 Øre daglig om Vinteren. Landbrugets større Efterspørgsel efter Arbejdskraft om Sommeren kommer altsaa særlig Løsarbejderne til Gode. For de kvindelige Daglejere er Forskellen mellem Daglønnen for faste og løse Arbejdere omtrent ens hele Aaret, svarende til, at Forskellen mellem faste og løse Arbejdere ikke er saa skarp for Kvinder som for Mænd.

Forholdet mellem de mandlige og de kvindelige Daglejeres Lønninger er ret konstant gennem hele Perioden fra 1897 til 1918. Saavel for de faste som for de løse kvindelige Arbejdere har Lønnen om Sommeren været ca. $\frac{2}{3}$ og om Vinteren ca. $\frac{3}{4}$ af de mandlige Arbejders Lønninger. De mandlige og kvindelige Daglejeres Lønninger er altsaa steget mere ensartet end Lønningerne for de mandlige og kvindelige Medhjælperer, hvilket er ret naturligt, da der ikke er saa stor Forskel mellem det Arbejde, de mandlige og kvindelige Daglejere udfører, som mellem det Arbejde, der udføres af mandlige og kvindelige Medhjælperer.

c. Arbejdstiden.

Ved de foran omtalte Undersøgelser angaaende Lønningsforholdene i Landbruget blev der for Aarene 1872, 1897, 1905, 1910, 1915 og 1918

ved de skønsmæssige Oplysninger tillige anført den gennemsnitlige Arbejdstid.

Oplysningerne angaaende Arbejdstiden er ligesom Oplysningerne angaaende Lønningerne for Aaret 1872 meddelt af de kommunale Raad, for 1897 af Landboforeningerne, for Aarene 1905 og 1910 af Landbo- og Husmandsforeninger og endelig for Aarene 1915 og 1918 af saavel Landbo- og Husmandsforeninger som af Landarbejdernes Fagorganisationer. Af Hensyn til Sammenligning med de første Aar har man for Arbejdstiden ligesom foran for Lønningernes Vedkommende for de senere Aar udelukkende holdt sig til de af Landboforeningerne meddelte Oplysninger.

Den daglige Nettoarbejdstid udgjorde efter Sogneraadenes og Landboforeningernes Opgørelser:

		Øerne		Jylland	
		Timer		Timer	
Sommer	1872.....	11	—	11 à 11½	—
	1897.....	10½ à 11	—	11	—
	1905.....	10½	—	10	—
	1910.....	10 à 10½	—	10	—
	1915.....	10	—	9½ à 10	—
	1918.....	10	—	10	—
Vinter	1872.....	8½	—	8½	—
	1897.....	9	—	9	—
	1905.....	8½	—	8 à 8½	—
	1910.....	8½	—	8 à 8½	—
	1915.....	8½	—	8	—
	1918.....	8	—	8	—

I de 25 Aar fra 1872 til 1897 synes Bevægelserne i Sommer- og Vinterarbejdstid at holde hinanden i Ligevægt. Fra 1897 til 1910 blev Arbejdstiden om Sommeren forkortet med ca. 1 Time, og Arbejdstiden om Vinteren forkortedes i samme Periode med ca. ½ Time. Fra 1910 til 1918 synes Arbejdstiden om Sommeren at være forblevet den samme, medens Arbejdstiden om Vinteren forkortedes med ca. ½ Time. For hele Perioden 1897 til 1918 er Nedsættelsen i Arbejdstiden saaledes ca. 1 Time daglig saavel om Sommeren som om Vinteren. For Aarene fra og med 1905 haves der særlig Oplysning om Arbejdstiden i Høsten. Den var i det nævnte Aar som Regel ¼ à ½ Time

længere end den sædvanlige Sommerarbejdstid, medens den i 1918 som Regel var den samme som den almindelige Arbejdstid i Sommerhalvaaret.

Samtidig med denne Nedsættelse i Nettoarbejdstiden er ogsaa de daglige Spise- og Hvilepauser blevet kortere. Medens saaledes disse Pauser om Sommeren i 1872 var henimod $3\frac{1}{2}$ Time, var de i 1918 kun 2 à $2\frac{1}{2}$ Time; Spise- og Hvilepauser om Vinteren indskrænkedes i samme Periode fra $1\frac{1}{2}$ à 2 Timer til 1 à $1\frac{1}{2}$ Time.

Samtidig med at Arbejdstiden er nedsat, at den altsaa kommet til at ligge mere samlet, saaledes at Landbrugsarbejdernes egentlige Fritid i den omhandlede Periode er forøget med ca. 2 Timer daglig.

II. Individualoplysninger.

Som nævnt foran foreligger der for Aarene fra 1897 Oplysninger fra et ret betydeligt Antal Landbrugere (Arbejdsgivere) om den Løn, der faktisk er udbetalt til hver enkelt Arbejder i Løbet af et Landbrugsaar (Tiden fra 1. Maj til 30. April). Medens der ikke foreligger skønsmæssige Oplysninger om Lønnen for 1921, foreligger der saavel for Medhjælperne som for Daglejerne en Række Individualoplysninger for dette Aar. Disse Oplysninger er indgaaende bearbejdede, og nedenfor meddeles detaillerede Oplysninger for dette sidste Aar, og til Sammenligning anføres mere summariske Tal for den Periode, for hvilken der foreligger Individualoplysninger fra Arbejdsgivernes Side. Angaaende Individualoplysninger fra Arbejderne selv, der kun foreligger for Aaret 1921, henvises til Heftets næste Afsnit.

a. Medhjælperne (Tjenestefolk).

Der er for Landbrugsaaet 1920—21 fra Arbejdsgiverne modtaget Oplysning om den faktisk udbetalte Løn til ialt 2 645 mandlige og 1 298 kvindelige Medhjælperne. I Tabel 5 meddeles særskilt for Øerne og Jylland en Oversigt over det Antal Medhjælperne, hvorom der foreligger Oplysninger for 1921; saavel de mandlige som de kvindelige Medhjælperne er delt i Grupper efter Arten af det Arbejde, de udfører.

Tabel 5. Antal Medhjælpere, hvorom der haves Oplysning.
1921.

	Øerne	Jylland	Hele Landet
Mænd			
Forvaltere	16	17	33
Fodermestre	112	118	230
Forkarle	193	402	595
Staldkarle	32	51	83
Kreaturpassere	25	103	128
Tjenestekarle	425	890	1 315
Landvæsenselever	165	75	240
Andre	14	7	21
I alt Mænd...	982	1 663	2 645
Kvinder			
Husbestyrerinder	11	18	29
Husjomfruer	11	10	21
Kokkepiger	26	53	79
Malkepiger	60	174	234
Alm. Tjenestepiger	289	526	815
Stuepiger	18	55	73
Bryggerpiger	»	11	11
Husholdningsselever	4	8	12
Barnepiger	10	14	24
I alt Kvinder...	429	869	1 298

I Tabel 6 anføres Sommer- og Vinterlønnen i 1921 særskilt for Øerne og Jylland. De enkelte Grupper af Medhjælpere er ligesom i Tabel 5 ordnede efter den gennemsnitlige Løns Størrelse.

Det fremgaar af Tabellen, at den gennemsnitlige Løn i 1921 for mandlige Medhjælpere var 970 Kr. og for kvindelige Medhjælpere 612 Kr.

Indenfor de mandlige Medhjælpere var der betydelig Forskel i Lønnen mellem de forskellige Grupper af Medhjælpere, saaledes at de, der var i Besiddelse af en særlig faglig Uddannelse, gennemgaaende fik en Løn, der laa betydelig over Gennemsnittet. Lønnen for Forvaltere og Fodermestre laa ca. 400 Kr. og Lønnen for Forkarle ca. 300 Kr. over den gennemsnitlige Løn for almindelige Tjenestekarle.

Tabel 6. Lønningerne for de forskellige Grupper af Medhjælpere. 1921.

	Øerne			Jylland			Hele Landet		
	Sommerløn	Vinterløn	Samlet Aarsløn	Sommerløn	Vinterløn	Samlet Aarsløn	Sommerløn	Vinterløn	Samlet Aarsløn
Mænd	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Forfalvere	713	593	1 306	757	468	1 225	737	529	1 266
Fodermestre	714	596	1 310	671	487	1 158	692	540	1 232
Forkarle	750	494	1 244	727	431	1 158	734	451	1 185
Staldkarle	623	521	1 144	569	398	967	590	448	1 038
Kreaturpassere	678	539	1 217	474	378	852	512	410	922
Tjenestekarle	577	377	954	523	299	822	540	324	864
Landvæsenselever	405	307	712	417	255	672	409	291	700
Andre	620	517	1 137	593	375	968	611	472	1 083
Tilsammen	606	429	1 035	579	355	934	588	382	970
Kvinder									
Husbestyrerinder	389	413	802	444	382	826	424	393	817
Husjomfruer	346	361	707	436	406	842	389	382	771
Kokkepiger	340	335	675	339	301	640	339	312	651
Malkepiger	405	364	769	342	251	593	357	281	638
Alm. Tjenestepiger	324	306	630	333	255	588	330	273	603
Stuepiger	293	293	586	302	277	579	300	281	581
Bryggerpiger	»	»	»	347	216	563	347	216	563
Husholdningselever	400	300	700	158	153	311	238	193	431
Barnepiger	179	206	385	160	173	333	167	190	357
Tilsammen	335	318	653	332	261	593	333	279	612

Ogsaa for de kvindelige Medhjælpere var Lønnen for Arbejde, der kræver en speciel Uddannelse, højere end Lønnen for det Arbejde, der udføres af almindelige Tjenestepiger, men Variationerne i Lønnen var dog forholdsvis mindre for de kvindelige end for de mandlige Medhjælpere.

I omstaaende Oversigt er anført den gennemsnitlige Aarsløn for mandlige og kvindelige Medhjælpere i de forskellige Landsdele.

For de mandlige Medhjælpere var Lønnen ca. 100 Kr. højere paa Øerne end i Jylland. Indenfor Øernes Omraade var Lønnen paa

Gennemsnitlig Aarsløn 1921.

	Mandlige Medhjælpere Kr.	Kvindelige Medhjælpere Kr.
Sjælland	1 047	673
Lolland-Falster	1 192	691
Fyn	915	582
Øerne... ..	1 035	653
Nørrejylland.....	922	595
Sønderjylland.....	1 033	577
Jylland... ..	934	593
Hele Landet... ..	970	612

Lolland-Falster noget over og Lønnen paa Fyn noget under Øernes Gennemsnit, medens Lønnen paa Sjælland ret nøje svarede til Gennemsnittet. Indenfor Jylland er der sondret mellem Landet Nord og Syd for Kongeaaen, og Lønnen synes herefter for mandlige Medhjælpere at være en Del højere i Sønderjylland end i Nørrejylland.

For de kvindelige Medhjælpere var Lønnen ogsaa højere paa Øerne end i Jylland. Ogsaa for de kvindelige Medhjælpere var Lønnen paa Lolland-Falster lidt højere og Lønnen paa Fyn lidt lavere end Gennemsnittet for Øerne.

Angaaende Lønningsforholdene for de enkelte Grupper af Medhjælpere i de forskellige Landsdele synes Reglen iøvrigt at være, at hvis Gennemsnitslønnen for samtlige Grupper var høj i en Landsdel, var Lønnen for hver enkelt Gruppe som Regel ogsaa høj i paagældende Landsdel.

En Sammenligning mellem Øerne og Jylland særskilt for Sommer- og Vinterløn (jvfr. Tabel 6) viser, at Sommerlønnen saavel for Mænd som for Kvinder er omtrent ens i de to Landsdele. Forskellen i den samlede Aarsløn skyldes væsentligst Vinterlønnen, der er noget højere paa Øerne end i Jylland.

I omstaaende Tabel 7 er anført Gennemsnitslønningerne for de forskellige Medhjælpergrupper for alle de Aar, for hvilke der foreligger Oplysninger om den faktisk udbetalte Løn.

Medhjælpergrupperne er i Tabellen ordnede efter den gennem-

snitlige Aarsløns Størrelse i 1921. Ordnes Grupperne efter Aarsløns Størrelse i et af de tidligere Aar, vil det ses, at Rækkefølgen bliver omtrent den samme; Lønstigningen har altsaa været nogenlunde jævnt fordelt paa de forskellige Klasser.

Tabel 7. Aarslønnen for de forskellige Grupper af Landbrugs-Medhjælpere i 1897—1921.

	1921	1918	1915	1910	1905	1897
Mænd	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Forvaltere.....	1 266	711	547	471	425	—
Fodermestre.....	1 232	650	499	480	422	315
Forkarle.....	1 185	698	475	406	320	254
Avlskarle.....	—	743	471	421	341	318
Staldkarle.....	1 038	613	430	378	293	239
Røgttere.....	} 922 {	371	324	305	271	245
Malkerøgttere.....		623	448	418	379	—
Kuske.....	—	584	411	338	280	247
Tjenestekarle.....	864	490	341	294	217	200
Landvæsensselver.....	700	407	294	245	185	148
Andre.....	1 069	—	—	—	—	—
Tilsammen..	970	528	376	320	256	—
Kvinder						
Husbestyrerinder.....	817	407	305	264	223	—
Husjomfruer.....	771	446	350	280	224	223
Kokkepiger.....	651	334	251	214	173	147
Mejeripiger.....	—	386	309	251	214	171
Malkepiger.....	638	336	265	224	171	159
Alm. Tjenestepiger.....	603	293	229	193	149	122
Stuepiger.....	581	292	228	187	153	129
Bryggeripiger.....	563	331	241	210	160	142
Husholdningselever.....	431	159	137	115	73	—
Barnepiger.....	357	171	132	114	105	—
Tilsammen...	612	308	242	195	164	—

En Sammenligning mellem de i Tabel 7 beregnede Gennemsnitslønninger for mandlige og kvindelige Medhjælpere viser følgende procentvise Stigning i den samlede Aarsløn:

	Mænd pCt.	Kvinder pCt.
fra 1905 til 1910.....	ca. 25	ca. 20
- 1910 - 1915.....	ca. 20	ca. 25
- 1915 - 1918.....	ca. 45	ca. 25
- 1918 - 1921.....	ca. 80	ca. 100

Den procentvise Stigning har saaledes været omtrent ens for Mænd og Kvinder, idet dog Lønstigningen i Aarene 1915—1918 var noget stærkere for Mændene, men til Gengæld var Stigningen stærkest for Kvinderne i Aarene 1918—1921. I Tiden fra 1905 til 1918 var Mændenes Løn steget til godt det dobbelte, Kvindernes til næsten det dobbelte. For hele Perioden 1905 til 1921 var Lønnen saavel for Mænd som for Kvinder steget til henimod det 4-dobbelte.

Den stærke Lønstigning fra 1915 til 1921 staar naturligvis i Forbindelse med den stærke Prisstigning, der begyndte i 1914 og kulminerede netop i Landbrugsaaet 1920—21.

Vil man danne sig et Skøn over, i hvilken Grad Lønstigning og Prisstigning har modvirket hinanden, maa man sætte de i Aarene 1917—18 og 1920—21 udbetalte Lønninger i Forhold til Priseniveauet i de paagældende Aar. Overfor Lønnen i Aaret 1914—15 er en saadan Korrektion næppe nødvendig, da Lønnen endnu i dette Aar maa antages at have være upaavirket af Prisstigningen.

For Aaret 1917—18 var Lønnen 528 Kr. og 308 Kr. henholdsvis for mandlige og kvindelige Medhjælpere; til disse Lønninger vil under Hensyn til Priserne i paagældende Aar svare ca. 330 Kr. og ca. 200 Kr. i 1914. Da Lønnen i 1914—15 var 376 Kr. og 242 Kr. henholdsvis for Mænd og Kvinder, vil man se, at trods den stærke Stigning i den nominelle Løn har Stigningen i Lønnen fra 1914—15 til 1917—18 altsaa alligevel ikke været tilstrækkelig til at ophæve Virkningen af Stigningen i Priseniveauet.

Til Lønningerne for 1920—21, 970 Kr. for Mænd og 612 Kr. for Kvinder, vil i 1914 svare henholdsvis ca. 370 Kr. og ca. 240 Kr. En Sammenligning mellem disse Tal og Lønningerne i 1914—15 viser, at

Lønningerne var meget nær de samme efter deres Købeevne, saaledes at Medhjælpernes økonomiske Stilling maa antages at have været omtrent ens i 1914—15 og 1920—21.

I nedenstaaende Oversigt er for Aarene 1915, 1918 og 1921 anført den samlede Aarsløn for saavel mandlige som kvindelige Medhjælpere, særskilt for Øerne og Jylland.

Medhjælperlønnen paa Øerne og i Jylland 1915—1921.

	1921	1918	1915
	Kr.	Kr.	Kr.
Mænd:			
Øerne.....	1 035	535	383
Jylland.....	934	521	366
Kvinder:			
Øerne.....	653	311	252
Jylland.....	593	306	232

Lønstigningen fra 1915 til 1918 synes herefter at have været omtrent ens for Øerne og Jylland, medens den fra 1918 til 1921 har været stærkest paa Øerne. Den Forskel i den samlede Aarsløn, der fandtes i 1921 og er omtalt foran (Side 24), skyldes altsaa næsten udelukkende den stærke Stigning paa Øerne efter 1918. Den stærkere Lønstigning paa Øerne staar formentlig i Forbindelse med Landarbejderorganisationernes større Udbredelse i disse Dele af Landet.

For Aarene 1905 til 1921 anføres nedenstaaende Lønnen for Sommer- og Vinterhalvaaret.

Medhjælperlønnen for Sommer- og Vinterhalvaaret. 1905—21.

	1921	1918	1915	1910	1905
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Mænd:					
Sommer.....	588	328	226	194	154
Vinter.....	382	200	150	126	102
Kvinder:					
Sommer.....	333	172	132	110	92
Vinter.....	279	136	110	85	72

Stigningen har i de forskellige Perioder været noget forskellig for Sommer- og Vinterløn. Saaledes steg fra 1915 til 1918 Sommerlønnen noget stærkere end Vinterlønnen, men omvendt viser Tiden fra 1918 til 1921 den stærkeste Stigning for Vinterlønnen saavel for Mænd som for Kvinder. For hele Perioden 1905 til 1921 er Stigningen omtrent ens for Sommer- og Vinterløn, idet begge Halvaars Lønninger saavel for Mænd som for Kvinder steg til henimod det 4-dobbelte.

Et nøjere Indblik i de forskellige Medhjælpergrupperes Lønningsforhold faar man ved at fordele de forskellige Klasser af Tjenestefolk i Grupper efter Lønnens Størrelse. I Tabel 8 og 9 er en saadan Fordeling foretaget henholdsvis for Mænd og for Kvinder, særskilt for Sommerlønnen og for Vinterlønnen.

Det fremgaar af Tabel 8, at medens de mandlige Medhjælperes Sommerløn i Aarene 1905, 1910 og 1915 grupperer sig omkring henholdsvis 150 Kr., 200 Kr. og 200—250 Kr., er Lønningerne i 1918 og navnlig i 1921 meget forskellige, dog med nogen Samling i 1918 omkring 300—400 Kr. og i 1921 omkring 600 Kr. Fordelingen efter Vinterløn viser for de tre første Aar en Samling omkring 100 og 150 Kr., for 1918 samlede Lønnen sig omkring 200 Kr., i 1921 var den mere spredt, dog med Ophobning omkring 300 Kr. og 400 Kr.

For de kvindelige Medhjælpere (jvfr. Tabel 9) vil man ligeledes se, at saavel Sommer- som Vinterlønnen laa meget mere uensartet i 1921 end i de tidligere Aar.

Den stærke Stigning, der navnlig efter 1905 har fundet Sted i Medhjælperlønnen, ses tydeligt af den i Tabel 10 foretagne Procentberegning, der er foretaget paa Grundlag af Tallene for samtlige Medhjælpergrupper i Tabellerne 8 og 9. Eksempelvis skal blot nævnes, at medens de mandlige Medhjælpere i 1905 og 1910 kun i ganske enkelte Tilfælde naaede en Sommerløn paa 400 Kr., og det Antal, der naaede 400 Kr. eller derover i 1915 kun var ca. 3 pCt., var det i 1918 ca. 40 pCt., og i 1921 ca. 86 pCt. Næsten 9 Tiendedele af de mandlige Medhjælpere havde altsaa i 1921 mindst 400 Kr. i Løn om Sommeren.

Tabel 8. Medhjælpernes Fordeling efter

Mænd	Under 75 Kr.	75— 125 Kr.	125— 175 Kr.	175— 225 Kr.	225— 275 Kr.	275— 325 Kr.	325— 375 Kr.	375— 425 Kr.	425— 475 Kr.	475— 525 Kr.
Sommerløn										
Forvaltere	»	»	»	»	»	1	»	1	1	3
Fodermestre	»	»	»	1	1	3	8	4	5	16
Forkarle	»	»	»	1	»	2	2	2	5	22
Staldkarle	»	»	»	1	»	4	»	7	7	10
Kreaturpassere	»	3	3	10	5	16	5	8	1	10
Tjenestekarle	»	1	3	20	34	75	65	136	97	195
Landvæsenselever	»	1	4	6	10	36	32	49	25	39
Andre	»	»	»	»	»	1	1	1	2	1
Ialt 1921 ...	»	5	10	39	50	138	113	208	143	296
— 1918 ...	29	112	167	325	374	550	448	549	306	272
— 1915 ¹⁾ ..	45	198	364	630	776	661	178	65	7	5
— 1910 ¹⁾ ..	98	182	412	678	623	259	95	3	»	»
— 1905 ¹⁾ ..	124	499	755	790	194	43	37	5	»	»
Vinterløn										
Forvaltere	»	»	»	»	»	3	1	5	1	12
Fodermestre	»	1	1	3	3	10	18	39	9	29
Forkarle	»	»	1	1	5	54	59	181	51	106
Staldkarle	»	»	2	1	»	13	3	26	8	5
Kreaturpassere	»	4	10	13	6	19	4	16	5	12
Tjenestekarle	»	10	50	148	189	304	121	173	62	59
Landvæsenselever	»	3	8	55	26	61	35	21	2	2
Andre	»	1	»	1	1	3	»	2	2	1
Ialt 1921 ...	»	19	72	222	230	467	241	463	140	226
— 1918 ...	52	324	725	897	449	324	82	56	25	16
— 1915 ¹⁾ ..	105	704	1097	544	185	84	19	16	1	3
— 1910 ¹⁾ ..	212	786	742	336	119	23	22	3	»	»
— 1905 ¹⁾ ..	498	1129	444	127	44	23	13	12	»	»

¹⁾ I Publikationerne for de paagældende Aar er Tyendet delt efter andre Lønklasser. Nærværende

Stigningen fra 1918 til 1921 illustreres ved, at medens kun ca. 3 pCt havde 600 Kr. eller derover i Sommerløn i 1918, var dette i 1921 Tilfældet med ca. 56 pCt. eller over Halvdelen af de mandlige Medhjælpere. Medens kvindelige Medhjælpere i 1905, 1910 og 1915 kun undtagelsesvis havde over 200 Kr. i Sommerløn, var dette i 1918 Tilfældet med ca. 14 pCt., og i 1921 havde 88 pCt. eller ca. 9 Tiendele af Kvinderne over 200 Kr. i Løn for en Sommer. Medens kun

Sommer- og Vinterlønnens Størrelse. 1921.

525— 575 Kr.	575— 625 Kr.	625— 675 Kr.	675— 725 Kr.	725— 775 Kr.	775— 825 Kr.	825— 875 Kr.	875— 925 Kr.	925— 975 Kr.	975— 1025 Kr.	1025 Kr. og der- over	Uan- givet	I alt	Gen- nem- snitlig Løn Kr.
1	7	»	3	»	4	2	4	»	4	1	1	33	737
6	49	15	23	7	30	5	17	7	12	6	15	230	692
11	110	36	105	33	131	19	45	9	23	14	25	595	734
»	23	4	8	3	11	»	1	1	»	»	3	83	590
1	19	5	9	6	4	1	6	1	2	2	11	128	512
68	250	47	106	49	73	7	24	4	3	7	51	1 315	540
5	13	3	2	3	1	»	»	»	»	»	11	240	409
3	3	1	4	1	1	2	1	»	»	»	»	22	610
95	474	111	260	102	255	36	98	22	44	30	117	2 646	588
61	70	7	12	2	1	»	»	»	»	»	39	3 324	328
5	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	39	2 973	227
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	201	2 551	195
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	2 450	154
»	5	1	»	»	2	»	»	»	»	1	2	33	529
6	40	9	14	6	18	2	2	5	1	1	13	230	540
10	58	8	11	2	10	1	1	»	2	»	34	595	451
2	11	»	2	2	2	»	»	1	»	»	5	83	448
»	7	»	8	2	2	»	5	1	1	»	13	128	410
16	31	4	6	2	2	»	»	1	»	»	137	1 315	324
1	2	»	»	3	»	»	»	»	»	»	21	240	291
3	3	»	2	1	»	»	»	»	»	»	2	22	459
38	157	22	43	18	36	3	8	8	4	2	227	2 646	382
»	6	2	1	1	»	»	»	»	»	»	364	3 324	200
3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	212	2 973	149
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	308	2 551	125
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	160	2 450	102

Fordeling er foretaget efter Interpolation paa de i tidligere Publikationer anførte Tal.

knap 1 Femtedel af Kvinder i 1918 havde en Vinterløn paa over 150 Kr., var dette i 1921 Tilfældet med ca. 9 Tiendedele o. s. v. Angaaende Spørgsmaalet om, i hvor høj Grad Lønstigningen fra 1915 til 1921 paa Grund af den samtidige stærke Bevægelse i Prisniveauet kun var formel, henvises til Bemærkningerne Side 27.

I Tabel 11 er nogle Medhjælpergrupper (nemlig Tjenestekarle uden nærmere Angivelse, Fodermestre og Kreaturpassere under et,

Tabel 9. Medhjælpernes Fordeling efter

Kvinder	Under	62 ¹ / ₂ -	87 ¹ / ₂ -	112 ¹ / ₂ -	137 ¹ / ₂ -	162 ¹ / ₂ -	187 ¹ / ₂ -	212 ¹ / ₂ -	237 ¹ / ₂ -
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Sommerløn									
Husbestyrerinder	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Husjomfruer	»	»	»	»	»	1	1	»	»
Kokkepiger	»	»	»	»	»	»	1	»	7
Mejeripiger	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Malkepiger	»	»	2	1	2	»	10	1	20
Alm. Tjenestepiger	»	1	3	4	20	9	58	11	79
Stuepiger	»	»	»	»	1	2	6	2	12
Bryggeripiger	»	»	»	»	»	»	1	»	»
Husholdningselever	1	»	1	»	2	1	2	»	1
Barnepiger	»	»	3	3	8	1	3	»	3
Ialt 1921 ...	1	1	9	8	33	14	82	14	122
— 1918....	28	29	117	174	459	277	383	70	103
— 1915 ¹) ..	43	88	324	447	389	136	98	12	9
— 1910 ¹) ..	58	121	303	389	247	104	33	18	2
— 1905 ¹) ..	118	293	617	264	58	20	7	3	2
Vinterløn									
Husbestyrerinder	»	»	»	»	»	»	2	»	1
Husjomfruer	»	»	»	»	»	»	1	»	»
Kokkepiger	»	»	»	»	2	2	7	»	6
Mejeripiger	»	»	»	»	»	»	»	1	2
Malkepiger	»	»	4	2	12	7	44	10	28
Alm. Tjenestepiger	2	»	14	10	35	29	150	22	102
Stuepiger	»	»	1	2	4	2	6	2	11
Bryggeripiger	»	»	»	»	3	1	3	»	1
Husholdningselever	1	»	1	»	2	1	3	»	»
Barnepiger	»	»	»	2	8	1	1	»	3
Ialt 1921 ...	3	»	20	16	66	43	217	35	154
— 1918 ...	49	97	378	275	522	152	122	19	18
— 1915 ¹) ..	94	240	522	376	217	24	27	4	4
— 1910 ¹) ..	115	293	430	287	83	29	5	4	2
— 1905 ¹) ..	337	608	260	95	25	13	7	1	»

¹ Se Noten til Tabel 8.

Forkarle, Tjenestepiger uden nærmere Angivelse og Malkepiger) delt efter Alderklasser og efter Ejendommenes Hartkornstilligende (under og over 12 Tdr. Hartkorn). Da Grænsen mellem Foder-

Sommer- og Vinterlønnens Størrelse. 1921.

262 ¹ / ₂ - 287 ¹ / ₂ Kr.	287 ¹ / ₂ - 312 ¹ / ₂ Kr.	312 ¹ / ₂ - 337 ¹ / ₂ Kr.	337 ¹ / ₂ - 362 ¹ / ₂ Kr.	362 ¹ / ₂ - 387 ¹ / ₂ Kr.	387 ¹ / ₂ - 412 ¹ / ₂ Kr.	412 ¹ / ₂ - 437 ¹ / ₂ Kr.	437 ¹ / ₂ - 462 ¹ / ₂ Kr.	462 ¹ / ₂ - 487 ¹ / ₂ Kr.	487 ¹ / ₂ - 512 ¹ / ₂ Kr.	512 ¹ / ₂ Kr. og der- over	Uan- givet	I alt	Gen- nem- snitlig Løn Kr.
»	5	2	5	»	2	1	2	2	3	5	2	29	424
»	5	»	4	»	3	»	3	»	1	3	»	21	389
3	30	4	10	»	11	1	3	2	1	2	4	79	339
»	1	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	3	407
4	60	8	28	»	51	6	5	2	11	11	12	234	357
25	233	24	95	6	101	12	25	6	21	37	42	812	330
9	23	»	7	»	4	1	»	1	1	2	2	73	300
1	2	»	2	»	4	»	1	»	»	»	»	11	347
»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	12	238
»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	24	167
42	363	38	151	6	176	21	41	13	38	60	65	1 298	333
15	43	1	7	»	3	»	»	»	»	»	14	1 723	172
»	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	19	1 569	132
2	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	140	1 419	105
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1 382	92
»	3	1	5	»	5	1	3	2	2	2	2	29	393
1	6	»	3	»	3	1	3	»	1	2	»	21	382
»	27	4	12	1	8	2	4	»	»	»	4	79	312
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	243
7	53	2	12	1	21	3	2	2	8	3	13	234	281
34	203	10	54	3	28	14	7	5	7	15	68	812	273
2	22	4	7	»	2	1	»	»	1	1	5	73	281
»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11	216
»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	12	193
1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	24	190
45	322	21	93	5	67	22	19	9	19	23	99	1 298	279
1	9	»	1	»	1	»	»	»	»	»	79	1 723	136
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	61	1 569	110
1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	170	1 419	90
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	36	1 382	72

mestre og Kreaturpassere (herunder er henført ikke blot de Medhjæl-
pere, der paa Indberetningerne udtrykkelig er betegnede som Krea-
turpassere, men tillige alle de, der er betegnede som Røgttere og Malke-

røgttere) er meget flydende, idet en stadig større Del af de Medhjælpere, der hører til disse Grupper, betegnes som Fodermestre, har man i Tabel 11 sammenfattet de to Grupper til en.

Det fremgaar af Fordelingen efter Aldersklasser i Tabel 11, at kun en meget ringe Del af Medhjælperne er over 35 Aar. Dette gælder dog ikke Fodermestre og Kreaturpassere, for hvilken Gruppe særlige Forhold gør sig gældende (jvfr. senere). Som Helhed omfatter ellers Aldersklasserne 14—35 Aar næsten alle Medhjælpere. Stillingen som Medhjælper er altsaa ikke noget varigt Erhverv, hvilket naturligvis beror paa, at der med Medhjælperstillingen som Regel følger Ophold hos Arbejdsgiveren, saaledes at Stillingen som Medhjælper næsten nødvendigvis maa forlades ved Indgaaelse af Ægteskab, altsaa i 25—30 Aars Alderen.

Det fremgaar endvidere af Tabel 11, at paa de store Gaarde (over 12 Tdr. Hartkorn) er Medhjælperne gennemgaaende ældre end paa de smaa Gaarde (1—12 Tdr. Hartkorn). Af almindelige Tjenestekarle er saaledes paa de smaa Gaarde næsten 1 Trediedel under 18 Aar, mens paa de store Gaarde kun ca. 1 Femtedel er under denne Alder. For Fodermestre og Kreaturpassere er de tilsvarende Tal ca. 1 Femtedel og knap 1 Tiendedel. For de kvindelige Medhjælpere genfindes lignende Forhold. Særlig udpræget er Forskellen i Aldersfordelingen for Malkepiger. Til dette Arbejde bruges paa de store Gaarde næsten ikke Kvinder under 18 Aar, medens ca. 1 Femtedel af Malkepigerne paa de smaa Gaarde er under denne Alder.

Hvad Lønningerne angaar, viser Tabellen, at Lønnen er stigende med Alderen, dog saaledes, at de mandlige Medhjælpere, der er over 35 Aar, som Regel lønnes lavere end Medhjælpere i Alderen 25—34 Aar, et Forhold, der maa antages at staa i Forbindelse med det ovenfor anførte om den almindelige Aldersgrænse for Medhjælpere. I hvert Fald findes der i denne Aldersklasse (over 35 Aar) et forholdsvis stort Antal Medhjælpere i en Alder af 50—70 Aar, navnlig Fodermestre og Kreaturpassere, og deres Arbejdskraft vurderes øjensynlig ringere end Arbejdskraften hos Medhjælpere under 35 Aar.

Tabel 11. Medhjælperlønnen i forskellige Aldre og paa mindre og større Gaarde.

1921	Gaarde med 1—12 Tdr. Hrtk.					Gaarde med over 12 Tdr. Hrtk.				
	Antal Tyende, hvorom Oplysning haves		Gennemsnitlig			Antal Tyende, hvorom Oplysning haves		Gennemsnitlig		
			Sommerløn	Vinterløn	Aarsløn			Sommerløn	Vinterløn	Aarsløn
	abs.	pCt.	Kr.	Kr.	Kr.	abs.	pCt.	Kr.	Kr.	Kr.
Tjenestekarle										
Under 14 Aar	2	0,2	350	250	600	—	—	—	—	—
14—17 Aar	340	31,7	394	252	646	50	20,4	398	280	678
18—24 —	628	58,7	585	350	935	158	64,5	631	384	1 015
25—34 —	64	6,0	690	423	1 113	19	7,7	656	307	963
35 Aar og derover ..	18	1,7	555	330	885	7	2,9	550	309	859
Uangivet Alder	18	1,7	567	316	883	11	4,5	488	317	805
Tilsammen..	1070	100,0	531	321	852	245	100,0	579	333	912
Fodermestre og Kreaturpassere										
Under 14 Aar	4	1,3	144	—	—	—	—	—	—	—
14—17 —	54	18,1	347	248	595	5	8,5	517	467	984
18—24 —	132	44,1	688	519	1 207	30	50,8	713	527	1 240
25—34 —	58	19,4	743	714	1 457	12	20,8	721	613	1 334
35 Aar og derover ..	46	15,4	623	525	1 148	9	15,3	644	562	1 206
Uangivet Alder	5	1,7	713	467	1 180	3	5,1	760	550	1 310
Tilsammen..	299	100,0	616	484	1 100	59	100,0	694	550	1 244
Forkarle										
14—17 Aar	2	0,4	600	300	900	—	—	—	—	—
18—24 —	302	58,9	705	430	1 135	45	54,9	691	470	1 161
25—34 —	196	38,2	773	467	1 240	33	40,2	829	476	1 305
35 Aar og derover ..	8	1,5	731	536	1 267	1	1,2	800	800	1 600
Uangivet Alder	5	1,0	767	493	1 260	3	3,7	700	400	1 100
Tilsammen..	513	100,0	732	447	1 179	82	100,0	750	475	1 225
Tjenestepiger										
Under 14 Aar	3	0,4	133	50	183	—	—	—	—	—
14—17 Aar	198	27,7	271	222	493	20	20,8	252	229	481
18—24 —	432	60,3	345	283	628	51	53,1	370	327	697
25 Aar og derover ..	62	8,7	386	323	709	14	14,6	401	386	787
Uangivet Alder	21	2,9	372	282	654	11	11,5	266	250	516
Tilsammen..	716	100,0	329	268	597	96	100,0	338	308	646
Malkepiger										
14—17 Aar	43	20,7	288	218	506	1	3,8	400	300	700
18—24 —	124	59,6	355	273	628	19	73,1	464	400	864
25 Aar og derover ..	35	16,8	365	298	663	4	15,4	478	303	781
Uangivet Alder	6	2,9	377	358	735	2	7,7	400	350	750
Tilsammen..	208	100,0	344	268	612	26	100,0	458	377	835

En Sammenligning mellem Lønnen paa store og smaa Gaarde viser, at der gennemgaaende gives lidt højere Løn paa de store Gaarde end paa de smaa. For almindelige Tjenestekarle er Hel-aarslønnen, naar samtlige Aldersklasser tages under et, gennemsnitlig 912 Kr. paa store Gaarde og 852 Kr. paa smaa Gaarde. For Fodermestre og Kreaturpassere er Lønnen paa store og smaa Gaarde henholdsvis 1 244 Kr. og 1 100 Kr. og for Forkarle henholdsvis 1 225 Kr. og 1 179 Kr. For Tjenestepiger er der ogsaa nogen Forskel mellem Lønnen paa store og smaa Gaarde, særlig stor er Forskellen for Malkepiger, der paa de store Gaarde gennemsnitlig har 835 Kr., men paa de smaa Gaarde kun 612 Kr. i Løn for et helt Aar.

Da Lønnen er stigende med Alderen, og da Medhjælperne paa de store Gaarde gennemgaaende er ældre end paa de smaa Gaarde, maa alene paa Grund heraf den gennemsnitlige Løn være højest for de store Gaarde. Ved at sammenligne Lønningerne paa store og smaa Gaarde for de enkelte Aldersklasser vil man dog se, at med enkelte Undtagelser er Lønnen ogsaa indenfor samme Aldersklasse højere paa store end paa smaa Gaarde.

For Fodermestre gælder der, som ovenfor antydnet, særlige Forhold. I Modsætning til de fleste Medhjælperstillinger bliver Fodermesterstillingen nemlig ofte en Livsstilling, hvilken Omstændighed bevirker, at Fodermesternes Forhold som Medhjælpere i mange Tilfælde allerede tidlig bliver af en særlig Beskaffenhed. Saaledes staar Fodermestrene allerede som ugifte, og inden de har egen Husstand, ofte i et friere Forhold til Husbonden end de almindelige Medhjælpere og lønnes hyppigst paa særlig Maade, f. Eks. ved en fast mindre Løn med Tillæg af Procenter for Malkeudbytte og lign. Er Fodermesteren gift, er det meget almindeligt, at Hustruen er Manden behjælpelig ved hans Arbejde, deltager i Malkning o. s. v. Lønningsmaaden er da ofte den, at Fodermesteren har alt Arbejdet vedrørende Kreaturpasningen i Entreprise for en Sum, for hvilken han selv maa skaffe sig den Hjælp, han behøver. At opgøre, hvilket Udbytte en Mand i denne Stilling kan have, er saaledes næsten umuligt.

Disse særlige Forhold har ogsaa givet sig Udslag ved Indsendelsen af Oplysningerne. Paa Skemaerne har Fodermestrene snart været opført paa den for Medhjælperne snart paa den for Daglejerne bestemte Side. For de Fodermestre, der er medtaget i foranstaaende Tabeller 5—11, gælder det dog, at de alle har været opført som Medhjælper og, saavidt det har kunnet afgøres, har været ugifte.

Imidlertid foreligger der Oplysninger om 169 Fodermestre, der er gifte og har egen Husstand, men som lønnes paa lignende Maade som Medhjælperne med en vis fast Løn for Sommer og for Vinterhalvaaret. Det er for disse almindeligt, at Hustruen deltag i Arbejdet, og den opgivne Løn er saaledes Vederlag for baade Mandens og Hustruens Arbejde. Næsten alle disse Fodermestre har foruden den kontante Pengeløn frit Hus og eventuelt flere andre Naturalydelse, for hvilke man dog ikke har kunnet anføre nogen bestemt Værdi.

Lønning for gifte Fodermestre med egen Husstand 1921.

	Antal Foder- mestre	Sommer- løn Kr.	Vinter- løn Kr.	Ialt Kr.
Øerne	87	1571	1584	3155
Jylland	82	1309	1279	2588
Hele Landet.....	169	1444	1437	2881

Af denne Oversigt vil det ved Sammenligning med Lønningerne for almindelige Landbrugsmedhjælper ses, at de her omhandlede Fodermestres Stilling er ganske særlig og forskellig fra de øvrige, almindelige Medhjælperes. Lønnen er betydelig højere og ens Sommer og Vinter, hvad der tyder paa fast (fleraarig) Stilling. Ligesom for de almindelige Medhjælper er Lønnen lidt højere paa Øerne end i Jylland.

En Sammenligning med de tilsvarende Lønninger i 1918 og 1915 viser en lignende Stigning for de gifte Fodermestre som for de almindelige Medhjælper.

Aarslønnen for gifte Fodermestre med egen Husstand.

	1921	1918	1915
	Kr.	Kr.	Kr.
Øerne.....	3 155	1 667	1 258
Jylland	2 588	1 536	1 246
Hele Landet..	2 881	1 603	1 254

I nedenstaaende Oversigt er de omhandlede 169 Fodermestre fordelt efter Alder, særskilt for store og smaa Gaarde.

Gifte Fodermestre med egen Husstand, fordelt efter Alder og Gaardens Størrelse 1921.

	Gaarde med 1—12 Tdr. Hartk.			Gaarde med over 12 Tdr. Hrtk.		
	Antal		Gnst. Aarsløn	Antal		Gnst. Aarsløn
	absolut	pCt.	Kr.	absolut	pCt.	Kr.
20—24 Aar	5	4,6	2 308	2	3,3	3 575
25—34 —	42	38,9	2 708	22	36,1	2 784
35—49 —	36	33,3	2 896	21	34,4	3 143
50 Aar og derover	8	7,4	2 401	6	9,8	3 823
Uangivet Alder.....	17	15,8	2 708	10	16,4	3 484
Tilsammen.....	108	100,0	2 727	61	100,0	3 145

Alderssammensætningen, der for denne særlige Klasse af Medhjælpere, som kun omfatter gifte Personer, naturligvis er en ganske anden end for de almindelige Medhjælpere, er omtrent ens for store og smaa Gaarde, dog er ligesom for de almindelige Medhjælpere de store Gaardes Personale snarest lidt ældre end de smaa Gaardes, men Forskellen er her kun ringe. Lønnen er ligesom for de almindelige Medhjælpere stigende med Alderen og større paa de store end paa de smaa Gaarde.

b. Daglejere.

Ligesom for Medhjælperne har Departementet for Daglejerne fra en Række Landbrugere gennem Landboforeningerne i de Aar efter 1897, i hvilke der har været foretaget en Undersøgelse angaaende Lønningerne til Landbrugets Arbejdere, modtaget Oplysninger om den i det paagældende Landbrugsaar faktisk udbetalte Løn.

Tabel 12. De optalte Arbejdsdages Fordeling efter Landsdele, Ejendomsstørrelse og Aarstider.

1921	Øerne	Jylland	Gaarde med		Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Tilsammen
			1—12 Tdr. H.	over 12 Tdr. H.				
			100 Arbejdsdage	100 Arbejdsdage				
Mænd								
Faste Daglejere:								
Paa egen Kost.....	634	346	249	731	427	93	460	980
Paa Husbonds Kost..	99	189	181	107	135	25	128	288
Tilsammen...	733	535	430	838	562	118	588	1 268
Midlertidige Daglejere:								
Paa egen Kost.....	40	53	46	47	41	21	31	93
Paa Husbonds Kost..	98	120	172	46	92	55	71	218
Tilsammen...	138	173	218	93	133	76	102	311
I alt Mænd:								
Paa egen Kost.....	674	399	295	778	468	114	491	1 073
Paa Husbonds Kost..	197	309	353	153	227	80	199	506
Tilsammen...	871	708	648	931	695	194	690	1 579
Kvinder								
Faste Daglejere:								
Paa egen Kost.....	184	76	72	188	122	18	120	260
Paa Husbonds Kost..	12	23	16	19	14	4	17	35
Tilsammen...	196	99	88	207	136	22	137	295
Midlertidige Daglejere:								
Paa egen Kost.....	7	1	6	2	2	6	—	8
Paa Husbonds Kost..	2	12	14	—	5	4	5	14
Tilsammen...	9	13	20	2	7	10	5	22
I alt Kvinder:								
Paa egen Kost.....	191	77	78	190	124	24	120	268
Paa Husbonds Kost..	14	35	30	19	19	8	22	49
Tilsammen...	205	112	108	209	143	32	142	317
I alt Mænd og Kvinder	1 076	820	756	1 140	838	226	832	1 896

Angaaende dette Materiales Omfang henvises for de tidligere Aar til Publikationerne i Statistiske Meddelelser. For Aaret 1920—21 er der modtaget Individualoplysninger om udbetalt Løn for i alt 189 600 Arbejdsdage, heraf de 157 900 for Mænd og 31 700 for Kvinder; den nærmere Fordeling af disse Arbejdsdage paa Øerne og Jylland, paa smaa og store Gaarde og paa de forskellige Aarstider fremgaar af Tabel 12, hvor Fordelingen for hvert Køn er foretaget særskilt for faste og midlertidige Daglejere og for Daglejere paa egen og Husbonds Kost.

Ved at tage Antallet af optalte Arbejdsdage som Maal kan man danne sig et Skøn over, hvor og paa hvilke Maader de forskellige Arter af Arbejdskraft bruges.

Forholdet mellem Antallet af Arbejdsdage for faste og midlertidige, mandlige Arbejdere, stiller sig efter Tabel 12 saaledes (de tilsvarende Procenter for 1918 og 1915 er anført til Sammenligning):

	Øerne			Jylland			Mindre Gaarde			Større Gaarde		
	1921	1918	1915	1921	1918	1915	1921	1918	1915	1921	1918	1915
Mandlige												
Daglejere:	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Faste.....	84,2	88,6	86,4	75,6	69,0	78,5	66,4	63,6	54,6	90,0	91,9	92,4
Midlertidige ...	15,8	11,4	13,6	24,4	31,0	21,5	33,6	36,4	45,4	10,0	8,1	7,6
Ialt...	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Det vil heraf ses, at Størstedelen af det af mandlige Daglejere udførte Arbejde i alle tre Aar falder paa de faste Daglejere. Mellem Øerne og Jylland er der en mindre Forskel, idet midlertidige Arbejdere anvendes forholdsvis lidt hyppigere i Jylland end paa Øerne. Mellem de mindre og større Gaarde er der en ikke ringe Forskel; medens det af faste mandlige Daglejere udførte Arbejde paa de større Gaarde andrager ca. $\frac{9}{10}$ af det af samtlige mandlige Daglejere udførte Arbejde, udgør det paa de mindre Gaarde kun ca. $\frac{2}{3}$. Bøndergaardene anvender altsaa forholdsvis langt mere midlertidige Daglejere end de store Gaarde.

I omstaaende Oversigt findes en tilsvarende Fordeling af de

faste og midlertidige mandlige Daglejeres Anvendelse paa de forskellige Aarstider.

	Foraar og Sommer			Høst			Vinter		
	1921	1918	1915	1921	1918	1915	1921	1918	1915
Mandlige Daglejere:	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Faste	80,9	86,2	85,4	60,8	61,5	67,1	85,2	89,4	88,9
Midlertidige.....	19,1	13,8	14,6	39,2	38,5	32,9	14,8	10,6	11,1
I alt...	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

De midlertidige Arbejdere bruges kun ret sjældent om Vinteren, medens der navnlig i Høsttiden anvendes megen ekstraordinær Arbejdskraft.

I nedenstaaende Oversigt anføres for 1921 sælskilt for større og mindre Gaarde Anvendelsen af faste og midlertidige Daglejere i de forskellige Arbejdssæsoner: Foraar og Sommer, Høst samt Vinter.

1921	Mindre Gaarde			Større Gaarde		
	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Foraar og Sommer	Høst	Vinter
Absolutte Tal						
Mandlige Daglejere:	100 Dage	100 Dage	100 Dage	100 Dage	100 Dage	100 Dage
Faste.....	196	33	201	366	85	387
Midlertidige.....	97	46	75	36	30	27
Tilsammen...	293	79	276	402	115	414
Forholdstal						
Mandlige Daglejere:	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Faste.....	66,9	41,2	72,8	91,0	74,6	93,5
Midlertidige.....	33,1	58,8	27,2	9,0	25,4	6,5
Tilsammen...	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Det fremgaar heraf, at medens det paa de større Gaarde selv i Høsttiden kun er ca. 1 Fjerdedel af Arbejdet, der besørges af midlertidige Arbejdere, er det paa de mindre Gaarde ca. 3 Femtedele af Arbejdet, der i Høsttiden besørges af ekstraordinær Arbejdskraft. Medens Anvendelsen af midlertidige Arbejdere paa de større Gaarde er meget ringe udenfor Høsttiden, udføres paa de mindre Gaarde selv i Vintersæsonen over 1 Fjerdedel af Daglejernes Arbejde af løs Arbejdskraft.

Tabel 13. Daglejernes Fordeling mellem Arbejdere paa egen og paa Husbonds Kost. Antal Arbejdsdage.

Mænd		Absolute Tal			Procent		
		Mindre Gaarde	Storre Gaarde	I alt	Mindre Gaarde	Storre Gaarde	I alt
Faste Daglejere.		100 Arbejdsd.	100 Arbejdsd.	100 Arbejdsd.	pCt.	pCt.	pCt.
Øerne	Egen Kost	111	523	634	63,4	93,7	86,5
	Husbonds Kost	64	35	99	36,6	6,3	13,5
	I alt...	175	558	733	100,0	100,0	100,0
Jylland	Egen Kost	138	208	346	54,1	74,3	64,7
	Husbonds Kost	117	72	189	45,9	25,7	35,3
	I alt...	255	280	535	100,0	100,0	100,0
Hele Landet	Egen Kost	249	731	980	57,9	87,2	77,3
	Husbonds Kost	181	107	288	42,1	12,8	22,7
	I alt...	430	838	1 268	100,0	100,0	100,0
Midlertidige Daglejere.							
Øerne	Egen Kost	24	16	40	26,1	34,8	29,0
	Husbonds Kost	68	30	98	73,9	65,2	71,0
	I alt...	92	46	138	100,0	100,0	100,0
Jylland	Egen Kost	22	31	53	17,5	66,0	30,6
	Husbonds Kost	104	16	120	82,5	34,0	69,4
	I alt...	126	47	173	100,0	100,0	100,0
Hele Landet	Egen Kost	46	47	93	21,1	50,5	29,9
	Husbonds Kost	172	46	218	78,9	49,5	70,1
	I alt...	218	93	311	100,0	100,0	100,0
Samtlige Daglejere.							
Øerne	Egen Kost	135	539	674	50,6	89,2	77,4
	Husbonds Kost	132	65	197	49,4	10,8	22,6
	I alt...	267	604	871	100,0	100,0	100,0
Jylland	Egen Kost	160	239	399	42,0	73,1	56,4
	Husbonds Kost	221	88	309	58,0	26,9	43,6
	I alt...	381	327	708	100,0	100,0	100,0
Hele Landet	Egen Kost	295	778	1 073	45,5	83,6	68,0
	Husbonds Kost	353	153	506	54,5	16,4	32,0
	I alt...	648	931	1 579	100,0	100,0	100,0

I Tabel 13 er der for mandlige Daglejere foretaget en Fordeling særskilt for faste og midlertidige Daglejere, eftersom de arbejder paa egen eller Husbonds Kost. Indenfor hver af disse Grupper er Øerne og Jylland samt større og mindre Gaarde behandlet særskilt.

Det vil ses, at baade paa Øerne og i Jylland og baade for større og mindre Gaarde er det forholdsvis langt hyppigere, at faste Arbejdere arbejder paa egen Kost end de midlertidige. Af samtlige faste Daglejere arbejdede godt 3 Fjerdedele paa egen Kost, medens dette for de midlertidige Daglejere kun var Tilfældet med godt 1 Fjerdedel. Ogsaa mellem større og mindre Gaarde er der en udpræget Forskel i Kostforholdene, idet det baade for faste og løse Daglejere og baade for Øerne og Jylland er forholdsvis hyppigere, at der arbejdes paa egen Kost paa de større Gaarde end paa de mindre. Af samtlige Arbejdere paa de større Gaarde arbejdede over 4 Femtedele paa egen Kost, paa de mindre Gaarde derimod kun knap Halvdelen. Endelig viser Tabellen en mindre Forskel mellem Øerne og Jylland, saaledes at det navnlig er paa Øerne, at der arbejdes paa egen Kost.

For de kvindelige Arbejdere er Sondringen mellem faste og midlertidige Arbejdere mindre skarp end for de mandlige (jvfr. foran Side 18). Dog genfindes for de kvindelige Arbejdere lignende Forhold som ovenfor for de mandlige beskrevet. Det er dog for alle Grupper af kvindelige Arbejdere forholdsvis hyppigere, at de arbejder paa egen Kost end den tilsvarende Gruppe mandlige Arbejdere. Medens saaledes ca. 1 Femtedel af de faste mandlige Daglejere fik Kost hos Husbonden, gælder dette kun godt 1 Tiendedel af de faste kvindelige Daglejere, og medens af samtlige mandlige Daglejere ca. 1 Tredjedel arbejdede paa Husbonds Kost, var dette kun Tilfældet med ca. 1 Sjettedel af samtlige kvindelige Daglejere.

Mandlige Daglejeres Lønforhold.

I Tabel 14 er anført det Antal Arbejdsdage, for hvilke der foreligger Oplysninger om udbetalt Løn, samt de paa Grundlag af dette Ma-

Tabel 14. Daglejernes gennemsnitlige Dagløn. 1921.

Mænd	Antal optalte Arbejdsdage						Gennemsnitlig Dagløn					
	Arbejdere paa egen Kost			Arbejdere paa Husbonds Kost			Arbejdere paa egen Kost			Arbejdere paa Husbonds Kost		
	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Foraar og Sommer	Høst	Vinter
Faste Arbejdere:	100 Arbejdsd.	100 Arbejdsd.	100 Arbejdsd.	100 Arbejdsd.	100 Arbejdsd.	100 Arbejdsd.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Øerne	266	68	300	45	9	45	8,30	9,66	7,89	5,00	5,73	4,48
Jylland	161	25	160	90	16	83	6,58	7,51	5,98	4,39	5,08	3,25
Hele Landet	427	93	460	135	25	128	7,05	9,08	7,23	4,59	5,30	3,68
Midlertidige Arbejdere:												
Øerne	15	15	10	37	34	27	9,94	8,64	7,80	5,47	7,36	4,65
Jylland	25	6	22	55	21	44	6,81	7,86	5,88	5,33	5,88	4,23
Hele Landet	40	21	32	92	55	71	7,94	8,40	6,50	5,39	6,80	4,39

teriale beregnede Gennemsnitslønninger. Det maa bemærkes, at den ret stærke Deling af Materialet har medført, at der for midlertidige Arbejdere og for faste Arbejdere paa Husbonds Kost i visse Grupper kun foreligger ret faa Oplysninger, og Tilfældigheder vil derfor her kunne gøre de beregnede Daglønninger noget usikre; men i det hele og store vil Resultaterne dog være tilforladelige.

For de faste Daglejere, der arbejdede paa egen Kost, var Daglønnen godt $7\frac{1}{2}$ Kr. i Foraars- og Sommersæsonen, ca. 9 Kr. daglig i Høsten og ca. $7\frac{1}{4}$ Kr. om Vinteren. For faste Daglejere paa Husbonds Kost var Lønnen ca. 3 Kr. lavere. For de midlertidige Arbejdere var Lønnen indtil ca. 1 Kr. højere end for den tilsvarende Gruppe faste Arbejdere.

En Sammenligning mellem Øerne og Jylland viser, at Lønnen for alle Kategorier af Arbejdere var højest paa Øerne. En nærmere Undersøgelse mellem de forskellige Landsdele har vist, at Lønnen paa Lolland-Falster var noget over Øernes Gennemsnit, ligesom Løn-

Tabel 15. De optalte Arbejdsdages Fordeling efter Aldersklasser og Ejendomsstørrelse. 1921.

Mænd	Gaarde med 1—12 Tdr. Hrtk.			Gaarde med over 12 Tdr. Hrtk.			Samtlige Gaarde		
	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Foraar og Sommer	Høst	Vinter
Faste Arbejdere.	100 Ar-bejdsd.	100 Ar-bejdsd.	100 Ar-bejdsd.	100 Ar-bejdsd.	100 Ar-bejdsd.	100 Ar-bejdsd.	100 Ar-bejdsd.	100 Ar-bejdsd.	100 Ar-bejdsd.
Paa egen Kost:									
18—24 Aar	4	1	6	5	2	7	9	3	13
25—49 —	72	9	75	193	46	203	265	55	278
50—59 —	16	3	19	37	11	41	53	14	60
60 Aar og derover	11	1	12	24	8	29	35	9	41
Uangivet Alder	11	2	7	54	10	61	65	12	68
Tilsammen..	114	16	119	313	77	341	427	93	460
Paa Husbonds Kost:									
18—24 Aar.....	2	1	1	6	1	3	8	2	4
25—49 —	57	10	54	33	5	34	90	15	88
50—59 —	13	3	16	10	1	7	23	4	23
60 Aar og derover	8	1	8	4	1	2	12	2	10
Uangivet Alder	2	2	3	»	»	»	2	2	3
Tilsammen..	82	17	82	53	8	46	135	25	128

nen i Københavns Amt ogsaa som Regel laa over Øernes Gennemsnit.

Til de anførte Pengelønninger kommer for flere Arbejders Vedkommende en Del Naturalydelser, som f. Eks. frit Hus, Græsning til en Ko, Hjemkørsel af Brændsel, Mælk o. s. v. Værdien af disse Ydelser har man ikke kunnet ansætte i Penge. Det skal blot nævnes, at af de faste Daglejere havde ca. 3 Fjerdedele frit Hus.

I Tabel 15 er de for faste mandlige Daglejere optalte Arbejdsdage fordelt efter Arbejdernes Alder og efter Ejendommenes Størrelse.

I Tabel 16 er paa Grundlag heraf anført Gennemsnitslønningerne for de forskellige Aldersklasser, særskilt for mindre og større Gaarde.

Ligesom foran bemærket angaaende Gennemsnitslønningerne for de forskellige Landsdele gælder det for Beregningen af Gennemsnits-

Tabel 16. Gennemsnitlig Dagløn efter Aldersklasser og Ejendomsstørrelse. 1921.

Mænd	Gaarde med 1—12 Tdr. Hrtk.			Gaarde med over 12 Tdr. Hrtk.			Samtlige Gaarde		
	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Foraar og Sommer	Høst	Vinter
Faste Arbejdere.									
paa egen Kost:	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
18—24 Aar.....	5,71	7,41	6,25	7,32	10,25	7,79	6,63	9,74	7,04
25—49 —	6,54	8,01	6,36	8,19	9,33	7,70	7,74	9,10	7,34
50—59 —	7,88	8,70	7,35	7,72	9,41	7,37	7,71	9,26	7,36
60 Aar og derover	5,26	8,56	5,03	7,09	8,27	6,97	6,46	8,31	6,39
Tilsammen¹⁾..	6,53	8,12	6,39	8,06	9,28	7,52	7,65	9,08	7,23
paa Husbonds Kost:									
18—24 Aar.....	—	5,36	2,52	4,02	4,76	2,96	4,76	5,09	2,80
25—49 —	4,91	5,61	3,96	4,20	5,58	3,35	4,65	5,60	3,72
50—59 —	5,43	5,35	4,56	3,95	4,48	3,12	5,24	5,10	4,10
60 Aar og derover	3,74	5,00	3,10	3,77	3,53	3,13	3,75	4,28	3,10
Tilsammen¹⁾..	4,91	5,41	3,90	4,10	5,06	3,28	4,59	5,30	3,68

¹ I Gennemsnitslønnen for alle Aldersklasser er ogsaa Arbejdere, hvis Alder er uoplyst, medregnet.

lønnen for de forskellige Aldersklasser, at den stærke Deling af Materialet har medført, at der for visse Aldersklasser kun foreligger ret faa Oplysninger (jvfr. Tabel 15), og Tilfældigheder vil derfor kunne øve Indflydelse for nogle af de beregnede Gennemsnitslønninger.

Det fremgaar af Tabellen, at Lønnen er omtrent ens for Aldersklasserne 25—49 Aar og 50—59 Aar, medens de unge og navnlig de gamle Arbejdere faar en noget lavere Løn. En Sammenligning mellem Lønnen paa mindre og større Gaarde viser, at medens Lønnen for nogle Grupper af Arbejdere er størst paa de mindre Gaarde, er der for andre Grupper højest paa de større Gaarde. For Arbejdere paa Husbonds Kost synes Lønnen som Helhed at være omtrent ens paa mindre og større Gaarde, medens Lønnen for Arbejdere paa egen Kost snarest synes at være højest paa de større Gaarde.

For Aarene 1905, 1910, 1915 og 1918 er der paa lignende Maade foretaget en særskilt Beregning af Lønnen for faste, mandlige Dag-

Tabel 17. Gennemsnitsdagløn og beregnet Aarsløn for faste, mandlige Daglejere i Aarene 1905—1921.

Landbrugsaar:	Arbejdere paa egen Kost				Arbejdere paa Husbonds Kost			
	Gennemsnitl. Dagløn			Beregnet Aarsløn	Gennemsnitl. Dagløn			Beregnet Aarsløn
	Foraar og Sommer	Høst	Vinter		Foraar og Sommer	Høst	Vinter	
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1921.....	7,65	9,08	7,23	2 293	4,59	5,30	3,68	1 287
1918.....	3,88	4,51	3,19	1 099	2,74	3,33	2,20	775
1915.....	2,66	2,40	2,13	722	1,94	1,99	1,48	525
1910.....	2,09	2,54	1,86	614	1,55	1,83	1,13	422
1905.....	1,65	2,22	1,45	488	1,21	1,52	0,91	330

lejere for de forskellige Aldersklasser. Resultatet heraf er for alle disse Aar, ligesom ovenfor nævnt for Aaret 1921, at de gamle Arbejdere faar en lavere Løn end den, der betales til Arbejdere i Alderen fra 25 til 60 Aar. En Sammenligning mellem Lønnen paa mindre og større Gaarde i de samme Aar viser for alle Aarene, at Lønnen som Regel er nogenlunde ens for de to Størrelsesgrupper.

I Tabel 17 er anført Gennemsnitslønnen for de forskellige Arbejdssæsoner for faste, mandlige Daglejere, idet samtlige Aldersklasser er taget under et.

Tallene er for alle Aarene 1905—18 beregnet paa Grundlag af de for de enkelte Aldersklasser for de paagældende Aar konstaterede Gennemsnitslønninger, idet der er tillagt de forskellige Aldersklasser samme Vægt, som de havde ved Opgørelsen for Aaret 1921. Tallene for 1921 og 1918 gælder for samtlige Gaarde, medens Tallene for 1915 gælder for mindre Gaarde og for Aarene 1910 og 1905 større Gaarde, men da Lønforskellen mellem mindre og større Gaarde i disse Aar som Regel kun var nogle faa Øre, er denne Forskel i Beregningsgrundlaget uden praktisk Betydning.

Ved Beregningen af den samlede Aarsløn er man gaet ud fra den samme Fordeling af Aaret mellem de forskellige Arbejdssæsoner, som ved Beregningen foran paa Side 18. For Aaret 1921 er der regnet

med det samme Antal Dage i de tre Sæsoner som i Aaret 1918. Aarslønnen er for alle Aarene beregnet under Forudsætning af, at Arbejderne havde fuld Beskæftigelse hele Aaret rundt. Der er ikke for noget af Aarene beregnet noget Tillæg for eventuelle Naturalydelse.

For saavel Arbejdere paa egen som paa Husbonds Kost er Aarslønnen mere end fordoblet fra 1905 til 1918 og derefter atter fordoblet fra 1918 til 1921.

Overfor denne stærke Stigning i Aarslønnen maa det erindres, at Prisniveauet har været stigende gennem hele den omhandlede Periode.

Hvis man reducerer de i Aarene 1917—18 og 1920—21 udbetalte Lønninger under Hensyn til Prisniveauet i paagældende Aar, faar man for Arbejdere paa egen Kost i Stedet for 1 099 Kr. og 2 293 Kr. ca. 690 Kr. og ca. 880 Kr. henholdsvis for 1917—18 og 1920—21 mod for Aaret 1914—15 ca. 720 Kr. Den økonomiske Stilling for Arbejdere paa egen Kost synes herefter i 1918 at have været omtrent den samme som i 1914, medens den i 1921 var en Del bedre.

For Arbejdere paa Husbonds Kost vil de i 1917—18 og 1920—21 udbetalte Lønninger ved en tilsvarende Reduktion blive henholdsvis knap 500 Kr. og ca. 500 Kr. mod godt 500 Kr. i 1914—15. For denne Gruppe af Daglejere er da Forholdet omtrent som for Medhjælperne det, at Aaret 1917—18 betyder en relativ Tilbagegang i Sammenligning med 1914—15, medens Stillingen i Aarene 1914—15 og 1920—21 var omtrent ens.

Kvindelige Daglejeres Lønforhold.

Som det fremgaar af Tabel 12 er Materialet for kvindelige Daglejere betydelig mindre end for de mandlige Daglejere. Desuden er, som foran nævnt (Side 18), Sondringen mellem faste og midlertidige Arbejdere mindre skarp for de kvindelige end for de mandlige Arbejdere; selv for de faste kvindelige Arbejdere vil det være en Undtagelse, at de har Arbejde hele Aaret rundt. Man har derfor ikke fundet

det rigtigt at opstille nogen Beregning over de kvindelige Daglejeres Aarsfortjeneste og nøjes med at meddele de beregnede gennemsnitlige Daglønninger i ret summarisk Form.

Idet der angaaende Materialets Størrelse henvises til Tabel 12, anføres nedenstaaende de paa Grundlag af dette Materiale beregnede Gennemsnitslønninger for hele Landet under et.

Tabel 18. Gennemsnitlig Dagløn. 1921.

	Arbejdere paa egen Kost			Arbejdere paa Husbonds Kost		
	Foraar og Sommer	Høst	Vinter	Foraar og Sommer	Høst	Vinter
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Kvinder						
Faste Arbejdere	3,35	5,12	3,41	1,70	2,59	1,70
Midlertidige Arbejdere.....	—	7,51	—	2,51	4,48	1,76

I Gennemsnit var Daglønnen for faste kvindelige Arbejdere paa egen Kost i Foraaret, Sommeren og Vinteren ca. 3,40 Kr. og i Høsten ca. 5 Kr. For Arbejdere paa Husbonds Kost var Lønnen ca. 1½ Kr. mindre.

Ligesom for de mandlige Arbejdere er de midlertidige kvindelige Arbejders Løn noget højere end de fastes.

En nærmere Undersøgelse af Materialet har som Helhed vist lignende Forhold som for de mandlige Arbejdere. Saaledes synes Lønnen ogsaa for kvindelige Arbejdere at være lidt højere paa Øerne end i Jylland og lidt højere paa de større Gaarde end paa de mindre.

III. Sammenligning mellem de skønsmæssige og de individuelle Oplysninger.

En Sammenligning mellem de skønsmæssige og de individuelle Oplysninger viser, at saavel for Medhjælpere som for Daglejere ligger de paa Grundlag af de skønsmæssige Oplysninger beregnede Gennemsnitslønninger højere end de Gennemsnitslønninger, der er beregnede

paa Grundlag af Oplysninger om den faktisk udbetalte Løn. (Sammenlign for Medhjælperne Tabel 1 med Tabel 7 og for Daglejerne Tabel 2 med Tabel 17).

Overfor disse Forskelligheder i de beregnede Gennemsnit maa det imidlertid erindres, at der ved Beregningen af Gennemsnitslønnen paa Grundlag af de individuelle Oplysninger indgaar Grupper (f. Eks. Landvæsenselever, Husholdningselever, Barnepiger m. fl.), hvis Lønninger det ikke kan antages, at der tages Hensyn til ved en almindelig skønsmæssig Lønopgivelse.

Endvidere maa det antages, at der ved de skønsmæssige Lønopgivelser væsentligst tages Hensyn til de Klasser af Medhjælper, som i Tabellerne 5—9 er betegnet ved Avlskarle, Forkarle, Forvaltere og Kreaturpassere, d. v. s. de Klasser af Landbrugsmedhjælper, som i særlig Grad maa siges at fyldestgøre de Fordringer til en fuldstændig faglig Uddannelse, der navnlig paa de større Gaarde er Anledning til at stille til Medhjælperne, og naar man ved Sammenligningen mellem de skønsmæssige og de individuelle Oplysninger for de sidstes Vedkommende holder sig til de nævnte Grupper af Medhjælper, viser Tallene ganske god Overensstemmelse. Betragtninger svarende til de her for de mandlige Medhjælper anstillede kan omend i mindre Grad gøres gældende overfor de kvindelige Medhjælper, for hvem Forskellen mellem de skønsmæssige og de individuelle Opgivelser iøvrigt ikke er saa stor.

For Daglejerne kan Uoverensstemmelserne derimod næppe forklares paa tilsvarende Maade. Men saavel for Medhjælperne som for Daglejerne er det sandsynligt, at de skønsmæssige Oplysninger, der først er afgivet efter det paagældende Landbrugsaaars Udløb, egentlig gælder et senere Tidspunkt end de tilsvarende Opgivelser om den faktisk udbetalte Løn, og med den stærke Prisstigning i de senere Aar vil en saadan Forskydning godt kunne give sig Udslag i de anslaaede Gennemsnitslønninger.

Endelig vil en Sammenligning Aar for Aar mellem de paa Grundlag af de skønsmæssige og de paa Grundlag af de individuelle Opgivelser

beregnete Gennemsnit vise, at Forskellen mellem de to Rækker efterhaanden bliver større, saaledes at Tallene for 1918 viser forholdsvis større Forskel end Tallene for de tidligere Aar. Der kunde derfor være Grund til at antage, at den stærke Lønstigning, der fandt Sted fra 1910 til 1915 og navnlig fra 1915 til 1918, er blevet noget overvurderet ved de skønsmæssige Opgivelser, en Foreteelse, der ingenlunde er ualmindelig ved Skøn over talmæssige Bevægelser.

Som Helhed maa man derfor antage, at hvor det drejer sig om Oplysninger for Landbrugsarbejdere i al Almindelighed og ikke særlig om de Grupper af dem, der er i Besiddelse af en særlig faglig Uddannelse, giver de paa Grundlag af de individuelle Opgivelser beregnede Gennemsnit det mest korrekte Udtryk for Lønningerne. Navnlig for de senere Aar synes de individuelle Oplysninger at være de paa-lideligste, hvorfor man da ogsaa for Aaret 1920—21 har undladt at indhente skønsmæssige Oplysninger.

B. Arbejdernes Oplysninger.

Fra Landarbejdernes Organisationer har Departementet som nævnt foran for Aarene 1915 og 1918 modtaget skønsmæssige Indberetninger angaaende Lønningsforholdene for Landbrugets Arbejdere.

For Aaret 1920—21 er der af Landarbejderforbundet indsamlet Oplysninger om den faktisk modtagne Løn. For Medhjælpernes Vedkommende gælder Oplysningerne hele Landbrugsaaaret 1920—21, men omfatter ialt kun 125 Tjenestefolk (Medhjælpere). For Daglejernes Vedkommende gælder Oplysningerne de i de to Arbejdsuger fra 26. November til 9. December 1920 modtagne Lønninger; dette sidste Materiale omfatter ca. 2 400 mandlige Arbejdere.

a. Medhjælpere (Tjenestefolk).

Paa Grundlag af de fra Landarbejderforbundet fremskaffede Oplysninger om den faktisk udbetalte Løn i Aaret Maj 1920—April

1921 er udarbejdet nedenstaaende Tabel. Oplysningerne omfatter, som nævnt, 125 Medhjælpere, 111 mandlige og 14 kvindelige.

De paa Grundlag af dette Materiale beregnede Gennemsnitslønninger ligger for de enkelte Medhjælpergrupper som Helhed ikke uvæsentlig over de i Tabel 6 paa Grundlag af Individualoplysninger fra Arbejdsgiverne beregnede Gennemsnitslønninger. Medens saaledes

Tabel 21. Medhjælperlønninger for Medlemmer af Landarbejderforbundet. 1921.

	Antal Medhjælpere, hvorom Oplysning haves	Sommerløn	Vinterløn	Samlet Aarsløn
Mænd				
Fodermestre.....	18	Kr. 754	Kr. 622	1 376
Staldkarle.....	18	685	609	1 294
Forkarle.....	10	704	455	1 159
Tjenstekarle.....	65	664	430	1 094
I alt...	111	681	495	1 176
Kvinder				
Malkepiger.....	9	500	495	995
Alm. Tjenstepiger.....	5	292	276	568
I alt...	14	425	417	842

de 1 315 Tjenstekarle, for hvilke der foreligger Oplysninger fra Arbejdsgivernes Side, i Gennemsnit havde en Aarsløn paa godt 850 Kr., havde de 65 Tjenstekarle, for hvilke der er indsendt Oplysninger gennem Landarbejderforbundet, en gennemsnitlig Aarsløn paa næsten 1100 Kr. Materialet fra Landarbejderforbundet er dog med Hensyn til de egentlige Medhjælpere af saa ringe Omfang, at det næppe kan antages at give Udtryk for de virkelige Gennemsnitslønninger for samtlige Medhjælpere (se nærmere om dette Forhold under Afsnit 3).

b. Daglejere.

Angaaende den i Tiden 26. November til 9. December 1920 oppebaarne Løn har man modtaget Oplysninger for ialt 2 413 af Landarbejderforbundets Medlemmer.

Man har forsøgt at behandle det fra Landarbejderforbundet modtagne Materiale særskilt for faste og løse Daglejere; men en saadan Deling har vist sig ikke at kunne gennemføres, idet der for langt den største Del af Arbejderne manglede Oplysninger angaaende Arbejdsforholdets Karakter i saa Henseende. Derimod har man været i Stand til at dele Arbejderne efter Beskæftigelse (alm. Landarbejdere, Skovarbejdere m. v.), og indenfor hver af disse Grupper er der foretaget en Deling mellem akkordlønnede og dag- eller timelønnede Arbejdere. Det synes for de fleste af disse Grupper at være det almindelige, at Flertallet af de akkordlønnede Arbejdere er løst antagne, medens de dag- eller timelønnede som oftest er faste Arbejdere.

Arbejdernes Fordeling efter Beskæftigelse og den gennemsnitlige Timefortjeneste for hver af disse Grupper fremgaar af Tabel 22.

Den gennemsnitlige Timefortjeneste for almindelige Landarbejdere var 125 Øre for de Arbejdere, der arbejdede paa Akkord, og 97 Øre for de Arbejdere, der arbejdede paa Dag- eller Timeløn. For de sidstes Vedkommende var der nogen Forskel indenfor de forskellige Landsdele; for Sjælland og Fyn var Fortjenesten 93—94 Øre pr. Time, medens den for Lolland-Falster og Jylland var 101 Øre pr. Time. For de dag- eller timelønnede Skovarbejdere og Skærveslagere synes Lønnen at være lidt højere end for almindelige Landarbejdere, medens den for de specielle Grupper indenfor Landbrugsarbejderne (Fodermestre, Malkerøgttere m. v.) snarest synes at være lidt lavere. Denne Forskel mellem Lønnen for almindelige Landarbejdere og Lønnen for Fodermestre, Malkerøgttere, Kreaturpassere og Staldkarle beror dog rimeligvis paa, at de to Grupperes Arbejdsforhold er af en noget forskellig Karakter. Man maa efter Arbejdets Art antage, at de specielle Grupper (Fodermestre m. v.) staar i et mere fast Arbejdsforhold til Arbejdsgiveren end de almindelige

Tabel 22. Gennemsnitslønninger for Medlemmer af Landarbejderforbundet 26. Nov.—9. Dec. 1920.

Mænd	Antal Arbejdere	Gennemsnitlig Timefortjeneste
		Øre
Alm. Landarbejdere, Akkordløn.....	290	125
— — Dag- eller Timeløn:		
— — Sjælland	568	94
— — Lolland-Falster ..	205	101
— — Fyn	279	93
— — Jylland	385	101
Hele Landet...	1 437	97
Fodermestre og Malkerøgttere, Dag- eller Timeløn	80	91
Kreaturpassere og Staldkarle, Dag- eller Timeløn	165	94
Skovarbejdere, Akkordløn	205	110
— — Dag- eller Timeløn	60	106
Skærveslagere, Akkordløn	127	112
— — Dag- eller Timeløn	49	115
Tilsammen...	2 413	—

Landarbejdere, og da den løse Arbejdskraft jo som Regel lønnes en Del højere end den faste, vil den nævnte Lønforskel rimeligvis have sin Forklaring ved Arbejdsforholdenes forskellige Karakter.

Et nøjere Indblik i Lønningsforholdene for de forskellige Klasser af Landarbejdere faar man ved at dele de forskellige Klasser i Grupper efter Lønnens Størrelse. I Tabel 23 har man foretaget en saadan Deling efter den gennemsnitlige Timefortjeneste i November—December 1920.

Det fremgaar af denne Tabel, at medens de akkordlønnede almindelige Landarbejders Lønninger er ret forskellige, samler Lønningerne til de dag- eller timelønnede almindelige Landarbejdere paa Sjælland, Fyn og Jylland sig omkring 86—90 Øre, for Lolland-Falster omkring 94—98 Øre. Denne Forskel mellem Lolland-Falster og de øvrige Landsdele har sin Forklaring ved en Bestemmelse i Over-

Tabel 23. Landarbejdernes Fordeling efter

Mænd	Under	62—66 Øre	66—70 Øre	70—74 Øre	74—78 Øre	78—82 Øre	82—86 Øre	86—90 Øre	90—94 Øre	94—98 Øre	98—102 Øre	102—106 Øre
	62 Øre											
Almindelige Landarbejdere:												
Akkordløn	4	4	1	4	6	1	5	10	9	12	28	10
Dag- eller Timeløn:												
Sjælland	5	2	4	7	13	8	12	350	26	35	24	13
Lolland-Falster	1	2	»	1	5	2	5	4	10	120	10	4
Fyn	7	7	3	2	14	3	7	158	10	19	9	5
Jylland	9	6	5	8	30	10	18	121	7	12	42	6
Hele Landet...	22	17	12	18	62	23	42	633	53	186	85	28
Fodermestre og Malkeøgere,												
Dag- eller Timeløn	7	3	2	2	3	8	8	11	7	5	6	4
Kreaturpassere og Staldkarle,												
Dag- eller Timeløn	3	»	»	5	3	8	8	38	31	18	6	22
Skovarbejdere, Akkordløn	4	4	»	2	6	14	4	6	16	12	21	11
— Dag- el. Timeløn	»	»	1	»	2	5	4	8	»	4	4	4
Skærveslagere, Akkordløn	10	1	1	»	3	5	4	5	5	2	18	7
— Dag- el. Timeløn	2	2	1	1	1	»	2	»	2	5	6	1

enskomsten mellem Landarbejderforbundet og Arbejdsgiverforeningen for Land- og Skovbrug at 7. Maj 1920, der fastsætter, at Lønnen paa Lolland-Falster skal være 50 Øre højere pr. Dag end i det øvrige Land.

Sammenlægges Tallene for de enkelte Klasser af Landarbejdere (jvfr. den i Tabel 24, Side 58 foretagne Procentberegning), viser det sig, at af de almindelige Landarbejdere, der arbejdede paa Dag- eller Timeløn havde indenfor Øernes Omraade ca. 2 Tredjedele en Gennemsnitsfortjeneste paa ca. 90 Øre; for de jyske Landarbejdere laa Lønningerne noget mere spredt. I hele Landet havde ca. 3 Femtedele en Timeløn paa ca. 90 Øre, ca. 1 Syvendedel havde under 86 Øre og kun ca. 1 Tiendedel over 122 Øre i Timen. Af de akkordlønnede almindelige Landarbejdere havde ca. 1 Femtedel under 1 Kr. i Timen, medens ca. Halvdelen havde over 122 Øre. For Fodermestre og Kreaturpassere, der udelukkende arbejdede paa Dag- eller

Timefortjenesten. November—December 1920.

106—110 Øre	110—114 Øre	114—118 Øre	118—122 Øre	122—126 Øre	126—130 Øre	130—134 Øre	134—138 Øre	138—142 Øre	142—146 Øre	146—150 Øre	150—154 Øre	154—158 Øre	158—162 Øre	162—166 Øre	166 Øre og derover	I alt	Gennem- snits- fortjeneste
10	19	14	9	26	10	9	14	11	8	12	7	6	5	4	32	290	Øre 125
8	4	14	3	7	4	»	2	5	»	3	3	»	3	8	5	568	94
1	4	6	7	8	»	»	4	3	1	2	2	2	1	»	»	205	101
4	3	»	1	8	4	1	»	»	1	2	7	1	»	3	»	279	93
9	9	9	6	17	4	4	3	7	1	7	5	3	4	15	8	385	101
22	20	29	17	40	12	5	9	15	3	14	17	6	8	26	13	1437	97
6	1	1	1	1	1	»	1	»	»	»	1	»	»	»	1	80	91
10	3	4	2	2	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	165	94
14	11	9	4	14	10	6	15	1	3	3	3	2	3	4	3	205	110
5	5	4	1	5	»	2	»	1	2	»	»	»	»	2	1	60	106
9	4	6	1	9	6	2	5	2	2	3	6	2	»	1	8	127	112
1	2	3	1	5	2	»	»	3	1	»	2	»	»	1	5	49	115

Timeløn, var Lønningerne ret ensartede og laa næsten alle under 1 Kr. i Timen. For de akkordlønnede Skovarbejdere og Skærveslagere var den gennemsnitlige Timefortjeneste ligesom for de akkordlønnede Landarbejdere ret forskellig, i begge disse Grupper havde saaledes næsten 1 Femtedel under 86 Øre i Timen og ca. 1 Femtedel over 134 Øre i Timen; ogsaa de dag- eller timelønnede Skovarbejdere og Skærveslagere havde ret varierende Lønninger.

En Sammenligning mellem de paa Grundlag af Oplysninger fra Arbejderne og de paa Grundlag af Oplysninger fra Arbejdsgiverne beregnede Gennemsnitslønninger kan ikke direkte foretages; thi medens Materialet fra Arbejdsgiverne har kunnet behandles særskilt for faste og løse Arbejdere, men ikke kunde deles efter akkord- og dag- eller timelønnede Arbejdere, har omvendt Arbejdernes Materiale vel kunnet deles mellem akkord- og dag- eller timelønnede, men ikke mellem faste og løse Arbejdere.

Tabel 24. Procentvis Fordeling af Landarbejderne efter Lønnens Størrelse.

	Gennemsnitlig Timefortjeneste Nov.—Dec. 1920							Til- sam- men
	Under 86 Øre	86—98 Øre	98—110 Øre	110—122 Øre	122—134 Øre	134—146 Øre	146 Øre og derover	
Mænd								
Almindelige Landarbejdere:	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Akkordløn.....	8,6	10,7	16,5	14,5	15,5	11,4	22,8	100,0
Dag- eller Timeløn:								
Sjælland.....	9,0	72,4	7,9	3,7	1,9	1,2	3,9	100,0
Lolland-Falster	7,8	65,4	7,3	8,3	3,9	3,9	3,4	100,0
Fyn.....	15,4	67,0	6,4	1,4	4,7	0,4	4,7	100,0
Jylland.....	22,3	36,4	14,8	6,2	6,5	2,9	10,9	100,0
Hele Landet..	13,8	60,7	9,4	4,6	4,0	1,9	5,8	100,0
Fodermestre og Malkerøgere,								
Dag- eller Timeløn	41,2	28,8	20,0	3,8	2,5	1,2	2,5	100,0
Kreaturpassere og Staldkarle,								
Dag- eller Timeløn	16,4	52,7	23,0	5,5	1,8	»	0,6	100,0
Skovarbejdere, Akkordløn....	16,6	16,6	22,4	11,7	14,6	9,3	8,8	100,0
— Dag- eller Time- løn.....	20,0	20,0	21,7	16,7	11,6	5,0	5,0	100,0
Skærveslagere, Akkordløn....	18,9	9,4	26,8	8,7	13,4	7,1	15,7	100,0
— Dag- eller Time- løn.....	18,4	14,3	16,3	12,2	14,3	8,2	16,3	100,0

Det skal derfor kun nævnes, at medens efter Arbejdsgivernes Oplysninger den gennemsnitlige Dagløn i Tiden November—December 1920 for Daglejere paa egen Kost var ca. 7 Kr., var den efter Arbejdernes Oplysninger ca. 7½ Kr. for dag- eller timelønnede og ca. 10 Kr. for akkordlønnede Arbejdere. Ligesom for Tyendets Vedkommende synes altsaa Lønnen for Medlemmer af Landarbejderforbundet at ligge over den fra Arbejdsgiverne opgivne Løn.

3. Overenskomstforhold.

Da man kan gaa ud fra, at den i det foregaaende nævnte Forskel mellem Lønningerne, som de er opgivne henholdsvis fra Arbejdsgiver-

nes og fra Arbejdernes Side, staar i Forbindelse med, at de fra Arbejdernes Side opgivne Lønninger kun omfatter Arbejdere indenfor Organisationerne, skal man i det følgende give en Oversigt over Udviklingen af Overenskomstforholdene mellem Arbejdere og Arbejdsgivere i Landbruget.

Medens de fleste Fagforeninger indenfor Haandværk og Industri er stiftet i 1880erne og 1890erne, er Landarbejdernes faglige Organisation af betydelig nyere Dato. Denne Forskel har sin naturlige Forklaring i, at Haandværks- og Industriarbejderne for langt den største Dels Vedkommende er samlede i Byerne, medens Landbrugets Arbejdere lever spredt med kun forholdsvis faa Arbejdere samlede paa de enkelte Arbejdssteder. Det er derfor langt vanskeligere for Landbrugets end for Haandværkets og Industriens Arbejdere at naa til en Organisation, der omfatter en blot nogenlunde betydelig Del af Fagets Udøvere.

De første Landarbejder-Organisationer stiftedes i 1906 og havde i Begyndelsen kun forholdsvis ringe Tilgang; i 1910 var Medlemstallet saaledes ca. 800, og endnu i 1915 talte Foreningen kun ca. 1200 Medlemmer. I Aarene fra 1915—1919 var Medlemstallet i meget stærk Vækst fra Aar til Aar, ved Udgangen af 1917 var Medlemstallet saaledes ca. 4 200, og i 1918 og 1919 henholdsvis ca. 30 000 og ca. 32 000. Ligesom i en Række andre Fagforeninger har de sidste Aar økonomiske Depression bevirket en Tilbagegang, der for Landarbejderforbundet har været særlig betydelig, idet Medlemstallet ved Udgangen af 1920 og 1921 var faldet til henholdsvis ca. 25 000 og ca. 15 000 Medlemmer.

Angaaende Arbejdsgivernes Organisationsforhold skal nævnes, at der i 1918—19 stiftedes 6 Organisationer for Arbejdsgivere i Land-, Skov- og Havebrug omfattende i alt 1 007 Bedrifter; disse 6 Organisationer dannede i 1919 en Centralorganisation for hele Landet. Som Medlemmer i denne Centralorganisation fandtes i 1921 7 Organisationer omfattende 1 145 Bedrifter.

I Tiden indtil 1919 afsluttede Landarbejderforbundet en Række

Overenskomster med enkelte Landbrugere. Den første Landsoverenskomst sluttedes i Februar 1919 med den nystiftede Centralorganisation af Arbejdsgivere, og siden 1919 har Arbejdsforholdene stadig været ordnede ved Overenskomst gældende for hele Landet. Overenskomsten af Februar 1919 var fastsat til at gælde, indtil den med 3 Maaneders Varsel opsagdes til Ophør en 1. Maj. Paa Grund af den stærke Prisstigning i Overenskomstperioden blev der dog ved Overenskomst i Oktober truffet Bestemmelser om Dyrtdstillæg til de i Februar fastsatte Lønninger. Ved Overenskomstens Fornyelse i Maj 1920 forhøjedes Lønningerne betydeligt, og der indsattes en Bestemmelse om »Augustregulering«, i Henhold til hvilken Lønningerne skulde forhøjes med $\frac{1}{2}$ pCt. for hvert Point, Det statistiske Departements Pristal for August 1920 laa højere end Pristallet for Februar 1920. Da de to Pristal var henholdsvis 262 og 242, forhøjedes Lønnen fra 1. August 1920 med 10 pCt. Ved Fornyelsen i Juni 1921 nedsattes Lønningerne, og Bestemmelsen om Augustregulering bibeholdtes, saaledes at Lønningerne skulde ændres med $\frac{1}{2}$ pCt. for hvert Point, Pristallet for August 1921 var højere eller lavere end Pristallet for Februar; for Stigning eller Fald i Pristallet udover 10 Points skulde Lønningerne dog kun forandres med $\frac{1}{4}$ pCt. pr. Point. Da de paagældende Pristal var 264 og 237, nedsattes Lønningerne med $9\frac{1}{4}$ pCt. I April 1922, da Overenskomsten igen fornyedes, blev Lønningerne atter nedsat, men i Løbet af Overenskomstperioden skulde Lønningerne ikke yderligere nedsættes, med mindre Landbrugets Betalingsvilkaar skulde undergaa væsentlige Forandringer.

a. Almindelige Bestemmelser.

Forinden man gaar over til at redegøre for de efter Overenskomsterne stedfundne Forandringer i Landbrugsarbejdernes Lønninger, skal man anføre enkelte almindelige Bestemmelser angaaende Forholdet mellem Arbejder og Arbejdsgiver, saaledes som de er fastsat ved den sidst indgaaede Overenskomst af 23. April 1922. Det

bemærkes, at disse Bestemmelser har staaet ret uforandret i alle Overenskomsterne efter 1919.

Angaaende Boligforholdene er det fastsat, at der paa enhver Arbejdsplads skal overlades Arbejderne et ordentligt, forsvarligt og vel vedligeholdt Opholdsrum, der skal være forsynet med Bræddegulv, Bord og tilstrækkelige Siddepladser. Værelset skal oplyses og opvarmes saaledes, at det er anvendeligt til Læselokale.

Hvor den faste Arbejder (Familieforsørger) faar anvist fri Bolig, skal denne bestaa af mindst 2 Værelser og Køkken. Alle Arbejderboliger, der opføres efter Overenskomstens Ikrafttræden, skal indeholde 3 Værelser og Køkken. Til Boligen skal høre almindelige Udenomsbekvemmeligheder, saasom Vaskerum, Brændselshus, Brønd, Hønsehus og Have (mindst ca. 800 m²). Hvis en Arbejder dør, kan hans Enke eller ukonfirmerede Børn ikke opsiges til Fraflytning med mindre end 3 Maaneders Varsel.

Hvis en fast Arbejder ikke faar anvist fri Bolig, skal der betales ham en Huslejegodtgørelse af 2 à 4 Kr. pr. Uge.

Hvis Arbejdsforholdet ophører, og Boligen ikke fraflyttes i Løbet af 4 Uger, skal der for den resterende Tid til det Tidspunkt (1. Maj), da Arbejderen efter Loven af 23. Maj 1902, § 12, er pligtig at fraflytte Huset, betales en Husleje af 2 à 4 Kr. pr. Uge.

De faste Arbejdere, der er Familieforsørgere, har Ret til fri Kørsel af Brændsel, efter Jordemoder m. v. Ligeledes har disse Arbejdere Ret til hos Arbejdsgiveren at købe Mælk, Korn til Gris og Høns samt Kartoffler til eget Brug til den Pris, Producenten faar ved Salg til Aftager.

Hvis de faste Arbejdere foruden fri Bolig og Have faar Jordtilliggende med Avlsbygninger, skal det i en særlig Kontrakt indføres, i hvilken Stand Jorder og Avlsbygninger var ved Overtagelsen. Hvis Arbejderen har tilført Bruget en Værdiforøgelse enten ved Grundforbedring af Jorden eller ved Forbedring eller Nyistandsættelse af Bygningerne udover almindelig Vedligeholdelse, skal han ved Brugets Tilbagelevering have udbetalt den Værdi, Forbedrin-

gerne repræsenterer. Lejen af Bruget ansættes til 40 Kr. pr. Td. Land, beregnet efter god Middeljord, heraf regnes de 10 Kr. pr. Td. Land som Godtgørelse for Avlsbygningerne.

Angaaende Arbejdstiden findes der en almindelig Bestemmelse om, at den skal ligge i Tiden mellem Kl. 6 Morgen og Kl. 6 Aften, men i Høstens 4 Uger kan Arbejdsgiveren, hvis han anser det for nødvendigt, forlange den forskudt fra Kl. 8 Morgen til Kl. 8 Aften. Den almindelige Arbejdstids Længde varierer fra 10 Timer daglig (60 Timer om Ugen) om Sommeren til 8 Timer daglig i en Del af Vinteren. For Arbejde udover den almindelige Arbejdstid skal ydes Overarbejdsbetaling, dog faar Kreaturpassere ingen Overarbejdsbetaling, naar deres ugentlige Arbejdstid ikke overstiger $66\frac{1}{2}$ Time eller paa en enkelt Dag 10 Timer. Kreaturpassere er indenfor den nævnte ugentlige Arbejdstid forpligtet til at malke indtil 18 Kør 2 Gange daglig.

Mandlige Arbejdere, der faar Kosten paa Arbejdsstedet, betaler herfor højst 1,25 Kr. pr. Dag; faar de baade Kost og Logi, betales der højst 10 Kr. for Ugens 7 Dage. For Kvinder er de tilsvarende Satser 1 Kr. og 8 Kr.

For faste Landbrugsarbejdere, hvorved forstaas saadanne, der er sikret stadigt Arbejde paa en bestemt Arbejdsplads med en gensidig Opsigelsesfrist af 3 Maaneder, findes der en Række særlige Bestemmelser for visse Kategorier af Arbejdere. Medens den almindelige Dagløn er 4,50 Kr. i Tiden fra 1. December til 28. Februar og 5 Kr. Resten af Aaret, i Høsten dog 6 Kr., faar Kreaturpassere Sommerdagløn hele Aaret, samt Høstillægget i 4 Uger og endvidere en Ekstrabetaling paa 1 Kr. pr. Søn- og Helligdag, de passer Kreaturerne. Kreaturpassere, der malker, faar ekstra 50 Øre daglig. Kreaturpassere, Staldkarle og Malkekoner har Ret til uden Løn at have et Søn- eller Helligdagsfridøgn i hver Maaned samt en Søgnedag fri i hveranden Maaned.

For regelmæssig Strigling eller anden Staldtjeneste ($\frac{1}{2}$ Time daglig udenfor normal Arbejdstid) betales 30 Øre pr. Dag for Hverdage og 55 Øre pr. Dag for Søn- og Helligdage.

Fodermestre paa mindre Gaarde, hvorved forstaas saadanne Arbejdere, der med Bevis for tilstrækkelig Uddannelse alene eller med Familiens Hjælp paatager sig Pasningen af Besætninger med fra 15 til 50 Malkekøer med tilsvarende Ungkreaturer, betales for Pasning og Malkning af Besætningen efter dennes Størrelse. Eksempelvis skal nævnes, at den aarlige Betaling for Besætninger med 26—30 Malkekøer er 66 Kr. pr. Malkeko og 34 Kr. (for Jylland og Fyn 36 Kr.) pr. Ungkreatur, med særlige Bestemmelser for den Tid, Ungkreaturerne gaar i Fold. Fodermesterne har Ret til 18 Fridage om Aaret, men skal selv betale deres Stedfortræder.

Indenfor Løsarbejderne, hvorved forstaas saadanne, der ikke er sikret stadigt Arbejde med en gensidig Opsigelsesfrist af 3 Maaneder, findes der for den særlige Gruppe, der benævnes Daglejerkarle, følgende Løbestemmelser: I December, Januar og Februar Maaneder betales 2,25 Kr. pr. Dag, Resten af Aaret 2,75 Kr. pr. Dag, i Høsten dog 3,50 Kr., hertil kommer Kost og Logi paa Arbejdsstedet. Daglejerkarlenes Arbejdsforhold kan ophøre uden Opsigelse fra nogen af Parterne.

For Medhjælpere (Tjenestekarle) er det bestemt, at det Værelse, der overlades dem, skal være forsvarligt indrettet og højest til 3 Personer. Værelset skal have Bræddegulv, et godt Bord, mindst 1 Stol til hver Mand og et godt Sengested til hver af Medhjælperne. Medhjælperne skal have rene Lagener hver Maaned og rent Haandklæde hver Uge. Værelser, der indrettes efter Overenskomstens Ikrafttræden, maa ikke indrettes i Forbindelse med Stalde og skal saa vidt mulig have Kakkelovn. Kosten, der er en Del af Lønnen, skal være god og tilstrækkelig.

Medhjælperne er pligtige til uden Ekstrabetaling hver Søn- og Helligdag at udføre sædvanligt »Syslearbejde«: Strigling af Heste og Rensning af Stalde. Paa Gaarde, hvor der ikke findes særlig Staldkarl til Pasning af Hestene, skal Medhjælperne efter Tur blive hjemme de paagældende Søn- og Helligdage og passe Hestene, eventuelt Kreaturerne, den Dag, Fodermesteren eller Kreaturpasseren har fri, dog i Almindelighed ikke mere end hver 3. Søn- eller Helligdag.

For Pasning paa Søn- og Helligdage af Heste og Kreaturbesætninger paa indtil 18 Køer med tilsvarende Ungkvæg betales intet. For Pasning af Kreaturbesætninger paa over 18 Malkekøer samt Pasning af Heste de Dage, Staldkarlen har fri, betales normal Dag-løn for Kreaturpassere.

Til Bilæggelse af Uoverensstemmelser angaaende Arbejdsforholdet samt til Afgørelse af Spørgsmaal om Brud paa Overenskomsten er det fastsat, at saadanne Uoverensstemmelser, hvis de ikke kan løses ved lokal Forhandling, skal indberettes til begge Parter Centralorganisationer, der da, naar den ene af Parterne forlanger det, skal søge Striden afgjort af et Mæglingsudvalg paa 2 Medlemmer, hvoraf det ene vælges af Arbejdsgiverforeningen for Land- og Skovbrug og det andet af Landarbejderforbundet. Lykkes det ikke ved Mægling at afgøre Striden, skal Sagen, hvis en af Parterne forlanger det, og det drejer sig om Forstaaelse af en foreliggende Priskurant med almindelige Bestemmelser eller en almindelig mellem Parterne bestaaende Overenskomst, forelægges for en Voldgiftsret. Voldgiftsretten bestaar af 2 Medlemmer for hver af Parterne og en Opmand, der vælges af disse 4 Medlemmer eller, hvis der ikke opnaas Enighed om Valget, udnævnes af Formanden for den faste Voldgiftsret. Voldgiftsrettens Kendelse er endelig og skal følges af Parterne. Hvis Striden ikke kan henvises til Voldgift, maa der ikke finde Arbejdsstandsning Sted, forinden der er forsøgt Mægling i Sagen.

b. Bestemmelser angaaende Løn.

Paa Grundlag af de i de Side 60 nævnte fire Overenskomster med tilhørende Bestemmelser om Augustreguleringer fastsatte Lønninger har man for nogle Hovedgrupper af Landarbejdere beregnet den samlede Aarsløn for de fire Landbrugsaar 1919—20 til 1922—23. Resultatet meddeles i nedenstaaende Tabel 25. Den for Tjenestekarle fastsatte Løn er i Overenskomsterne betegnet som en Mini-malløn, og det er altsaa Tanken, at der normalt skal betales personlige Tillæg til de særlig kvalificerede Arbejdere. Det bemærkes,

Tabel 25. Overenskomstmæssige Lønninger for Landarbejdere.
1919—1923.

	1919—20	1920—21	1921—22	1922—23
Mænd				
Tjenestekarle (Minimalløn)	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
under 18 Aar..... Aarsløn	642	773	690	500
18—20 Aar..... —	756	902	810	600
over 22 Aar..... —	856	1 020	900	600
Faste Landbrugsarbejder, egen Kost	Aarsløn ca.			
Løsarbejdere, egen Kost, Aarsløn ca.	1 800 ¹⁾	2 380 ²⁾	2 070 ³⁾	1 500
	2 480 ²⁾	3 140 ²⁾	2 530 ³⁾	1 800
Kvinder				
Fast antagne, egen Kost, Aarsløn ca.	1 160	1 450	1 260	1 020
Løsarbejdere, egen Kost, Aarsløn ca.	—	2 090	1 690	1 245
Malkning af 18 Køer 2 Gange daglig	Aarsløn ca.			
	810	1 100	880	770
Rensning og Optagning af Runkelroer pr. Td. Land	102	116-119 ⁴⁾	100-102 ⁴⁾	73-76 ⁴⁾

¹⁾ I Maribo, Ringkøbing og Ribe Amter lidt højere. ²⁾ I Københavns, Maribo, Ringkøbing og Ribe Amter lidt højere. ³⁾ I Københavns Omegn og Maribo Amt lidt højere. ⁴⁾ I Maribo Amt lidt højere.

at den samlede Aarsløn for løst antagne Daglejere for saa vidt er en Fiktion, som det jo efter Forudsætningerne ved Lønnens Fastsettelse ikke er Reglen, at de paagældende Arbejdere har Beskæftigelse hele Aaret.

Tabellen viser, at de overenskomstmæssige Lønninger steg stærkt fra 1919—20 til 1920—21, idet Lønningerne ved Overenskomsten i Maj 1920 forhøjedes betydeligt og ved Augustreguleringen yderligere steg med 10 pCt. Ved Overenskomsten i Foraaret 1921 bortfaldt den i August 1920 opnaaede Forhøjelse paa 10 pCt., og ved Augustreguleringen 1921 faldt Lønningerne yderligere 9¹/₄ pCt. En Sammenligning mellem Lønningerne efter Augustreguleringen 1920 og efter Augustreguleringen i 1921 viser derfor en Nedgang paa ca. 20 pCt. Endelig foretoges der ved Overenskomsten fra Foraaret 1922 en yderligere Nedsættelse af Lønningerne.

En Sammenligning mellem Lønningerne i Landbrugsaaet 1922—23 og de tilsvarende Lønninger i 1919—20 viser, at Lønnen nu er betydelig lavere end for 3 Aar siden.

Nedgangen i Løbet af de sidste 2 Aar, fra Kulminationsaaet 1920—21 til indeværende Landbrugsaar 1922—23, andrager for de overenskomstmæssige Lønninger 30—40 pCt. For Medhjælpernes to yngste Aldersklasser er Nedgangen ca. $\frac{1}{3}$, for Tjenestekarle over 22 Aar er Nedgangen ca. 40 pCt. For de mandlige Daglejere er Nedgangen ligeledes ca. 40 pCt., lidt mindre for de faste, men lidt mere for de løst antagne. For de kvindelige Daglejere er Nedgangen lidt mindre end for de mandlige, nemlig ca. 30 pCt. for de faste og ca. 40 pCt. for de løst antagne. Lønnen for Malkning og for Roearbejde er faldet med ca. $\frac{1}{3}$.

Sammenligner man den i Overenskomsterne fastsatte Nedgang i Lønningerne med den almindelige Nedgang i Priseniveauet, viser det sig, at Lønnedgangen er større end Nedgangen i Priseniveauet. For Aaret 1920—21 var Indextallet for det almindelige Priseniveau 260, og ved Beregningen i August 1922 var Indextallet 199. Nedgangen i Priseniveauet andrager saaledes knap 25 pCt., men Lønnedgangen bevæger sig mellem ca. 30 og ca. 40 pCt.

En særlig Interesse knytter sig til Besvarelsen af Spørgsmaalet om, hvorledes den faktiske Løn for Landbrugets Arbejdere forholder sig til den ved Overenskomst mellem Landarbejderforbundet og Arbejdsgiverforeningen for Land- og Skovbrug fastsatte Løn.

En saadan Sammenligning kan delvis foretages for Aaret 1920—21. For almindelige Tjenestekarle var Helaarslønnen efter Opgivelserne fra Landboforeningerne (Arbejdsgiveren), hvilke Opgivelser maa antages at omfatte baade organiserede og uorganiserede Tjenestefolk, ca. 864 Kr., efter Landarbejderforbundets (Arbejdernes) Opgivelser, der kun gælder for organiserede Tjenestefolk (Medhjælper), var Lønnen for almindelige Tjenestekarle ca. 1 094, medens Minimallønnen efter Overenskomst af Maj 1920 med tilhørende Augustregulering for Tjenestekarle over 22 Aar var 1 020 Kr. Nu er det fra Land-

arbejderforbundet modtagne Materiale angaaende Medhjælperlønningerne vel som foran nævnt ret spinkelt, men det ser dog efter de ovenfor anførte Tal ud til, at den almindelige Medhjælperløn efter Arbejdsgivernes Oplysninger ligger ca. 150 Kr. under den overenskomstmæssige, medens Lønnen for organiserede Tjenestekarle snarest synes at ligge lidt over den ved Overenskomst fastsatte Minimalløn.

En tilsvarende Sammenligning for Daglejere er efter det foreliggende Materiale vanskelige at foretage (jvfr. det foran Side 57 omtalte Forhold). Men da den gennemsnitlige Dagløn efter Arbejdsgivernes Oplysninger for mandlige Daglejere paa egen Kost for saavel faste som løse var ca. 7 Kr., medens den overenskomstmæssige Dagløn var 7,15 Kr. og 9,24 Kr. henholdsvis for faste og løst antagne Daglejere, synes Lønnen for mandlige Daglejere efter Arbejdsgivernes Oplysninger, der ligesom for Medhjælperne maa antages at omfatte baade organiserede og uorganiserede Daglejere, navnlig for Løsarbejderne at ligge under den overenskomstmæssige, og dette saa meget mere, som den overenskomstmæssige Løn kun gælder for dag- eller timelønnede Arbejdere, medens der i de paa Grundlag af Arbejdsgivernes Oplysninger beregnede Gennemsnit ogsaa indgaar Akkordarbejde. Efter Arbejdernes Oplysninger var Lønnen for mandlige Daglejere (faste og løse under et) 7,76 Kr. pr. Dag for dag- eller timelønnede, medens den efter Overenskomsten skulde være 7,15 Kr. for faste og 9,24 Kr. for løse Arbejdere. Lønnen for organiserede, mandlige Daglejere synes saaledes efter Arbejdernes Opgivelser at svare nogenlunde til den overenskomstmæssige (jvnfr. den efter Tabel 23 stærke Ophobning af Arbejderne omkring en gennemsnitlig Timefortjeneste af ca. 90 Øre — for Lolland-Falster ca. 96 Øre — svarende efter en Arbejdsdag paa 8 Timer til en Dagløn paa ca. 7,20 Kr. — for Lolland-Falster ca. 7,70 Kr.).

c. Bestemmelser angaaende Arbejdstid.

Bevægelserne i Arbejdstiden efter de i Tiden fra 1919 afsluttede Overenskomster vil fremgaa af Tabel 26.

Ved Overenskomsten i 1919 fastsattes Arbejdstiden til 8 Timer daglig i de 3 Vintermaaneder og $9\frac{1}{2}$ Time daglig i den øvrige Del af Aaret. Ved Overenskomsten i 1920 foretoges et Par ubetydelige Ændringer i Arbejdstiden om Vinteren; men ved Overenskomsten af 1921 forlængedes Arbejdstiden med $\frac{1}{2}$ Time daglig i Tiden fra 1. April til 31. Oktober, og omend Arbejdstiden samtidig nedsattes lidt i Foraars- og Efteraarsmaanederne, betyder Ændringen i 1921 dog en Forlængelse af Arbejdstiden paa ca. $\frac{1}{4}$ Time daglig i Gennemsnit for hele Aaret. Den saaledes fastsatte Arbejdstid forblev næsten uændret ved Overenskomsten af 1922.

Tabel 26. Den ved Overenskomst fastsatte Arbejdstid.
1919—23.

Daglig Arbejdstid:	1919—20	1920—21	1921—22	1922—23
	Timer	Timer	Timer	Timer
1. Maj—31. Oktober	9,5 ¹⁾	9,5 ¹⁾	10,0	10,0
1. November—15. November . . .	9,5	9,5	9,0	9,0
16. November—30. November . . .	9,5	8,0	8,5	8,5
1. December—15. Februar	8,0	8,0	8,0	8,0
16. Februar—28. Februar	8,0	9,0	8,0	8,0
1. Marts—14. Marts	9,5	9,5	9,0	9,0
15. Marts—31. Marts	9,5	9,5	9,0	9,5
1. April—30. April	9,5	9,5	10,0	10,0

¹⁾ I Høstens 6 Uger dog 10 Timer.

Efter de foran Side 21 paa Grundlag af skønsmæssige Oplysninger fra Landboforeningerne anførte Arbejdstider, var Arbejdstiden i 1918 ca. 10 Timer daglig om Sommeren og ca. 8 Timer daglig om Vinteren. Det synes herefter, at Overenskomsten af 1919 betød en Nedsættelse af Arbejdstiden om Sommeren, men efter Overenskomsten af 1921 skulde Arbejdstiden nu være omtrent den samme som i 1918.

Résumé en français.

Pour les années antérieures le Département a reçu des renseignements sur les salaires des ouvriers agricoles partie en rapports donnant des estimations approximatives fournis par les sociétés agronomiques et par les associations de petits paysans en outre par le syndicat des ouvriers agricoles partie en informations sur les salaires effectivement payés aux ouvriers, fournies par les patrons (agriculteurs). Pour 1920—21 on n'a pris de renseignements que sur les salaires effectivement payés à chaque ouvrier, domestique ou journalier; contrairement au procédé d'autrefois on a pris les renseignements non seulement chez les patrons mais aussi chez les ouvriers.

Les données des patrons pour 1921 comprennent 2 645 domestiques hommes et 1 298 domestiques femmes. D'après ces renseignements le salaire moyen par an pour les ouvriers domestiques était de 970 couronnes soit 588 cour. pour l'été et 382 cour. pour l'hiver. Pour les ouvrières domestiques le salaire total par an était de 612 cour., dont 333 cour. pour l'été et 279 cour. pour l'hiver.

En 1918 les salaires moyens par an calculés à base de renseignements correspondants étaient de 528 cour. pour les hommes et de 308 cour. pour les femmes. C'est ainsi que l'augmentation de 1918 à 1921 a été respectivement d'environ 80 p. 100 et d'environ 100 p. 100. Le salaire des domestiques était en 1915 de 376 cour. et de 242 cour. respectivement pour les ouvriers et pour les ouvrières. L'accroissement de 1915 à 1918 était donc d'environ 45 p. 100 pour les hommes et d'environ 25 p. 100 pour les femmes.

C'est ainsi que la période entière de 1915 à 1921 accuse une augmentation tant pour les domestiques hommes que pour les domestiques femmes d'environ 160 p. 100. Cet accroissement des salaires se rapporte naturellement à la grande hausse des prix qui atteint son point culminant à la fin de 1920. De 1914 à 1916—17 l'augmentation du niveau des prix s'élevait à 60 p. 100, tandis que l'accroissement correspondant de 1914 à 1920—21 était de 160 p. 100.

Si l'on désire évaluer à quel degré l'augmentation des prix et celle des salaires ont réagi l'une contre l'autre il faut calculer le pourcentage des salaires payés en 1917—18 et en 1920—21 par rapport au niveau des prix pour les années correspondantes.

Comme déjà mentionné le salaire des domestiques était en 1917—18 de 528 cour. et de 308 cour. respectivement pour les hommes et pour les femmes; à ces salaires correspondent des salaires d'environ 330 cour. et d'environ 200 cour. en 1914. Aux salaires pour 1920—21, 970 cour. pour les hommes et 612 cour. pour les femmes, correspondent en 1914 environ 370 cour. et 240 cour. Les salaires effectifs en 1914 étant de 376 et de 242 cour. on voit que malgré la forte augmentation du salaire nominal l'augmentation jusqu'à 1917—18 ne suffisait pas pour compenser l'effet de la hausse du niveau des prix. En 1920—21 il paraît par contre que les conditions des domestiques ont été à peu près les mêmes qu'en 1914—15.

Les renseignements des patrons sur les journaliers fixes comprennent pour les ouvriers nourrissant eux-mêmes les salaires payés pour 98 000 journées et pour les ouvriers nourris par le patron les salaires pour 28 800 journées. Le salaire pour les ouvriers nourrissant eux-mêmes était d'environ $7\frac{1}{2}$ cour. par jour dans les mois de printemps et d'été, d'environ, 9 cour. par jour pendant la récolte et d'environ 7 cour. en hiver. Pour les ouvriers nourris par le patron le salaire était d'environ $4\frac{1}{2}$ cour. par jour au printemps et en été, d'environ $5\frac{1}{4}$ cour. par jour pendant la récolte et d'environ $3\frac{3}{4}$ cour. par jour en hiver. Pour les journaliers temporaires le salaire était jusqu'à $1\frac{1}{2}$ cour. plus élevé par jour.

En supposant que les journaliers en question travaillent pendant toute l'année il correspondra aux salaires par jour pour les journaliers fixes indiqués ci-dessus un salaire annuel de 2 293 cour. pour les ouvriers nourrissant eux-mêmes et 1 287 cour. pour les ouvriers nourris par le patron. On peut de même évaluer le salaire pour 1917—18 à 1 099 cour. et à 775 cour. respectivement pour les ouvriers nourrissant eux-mêmes et pour ceux qui sont nourris par le patron.

Si l'on réduit les salaires versés en 1917—18 et en 1920—21 en rapport avec le niveau des prix pour les années correspondantes, on trouve pour les ouvriers nourrissant eux-mêmes au lieu d'un salaire de 1 099 cour. et de 2 293 cour. un salaire d'environ 690 et d'environ 880 cour. respectivement pour 1917—18 et pour 1920—21 contre un salaire d'environ 720 cour. pour l'année 1914—15. Pour les ouvriers

nourrissant eux-mêmes les conditions économiques en 1917—18 semblent avoir été à peu près les mêmes qu'en 1914—15, tandis qu'elles étaient mieux en 1920—21.

Par une réduction correspondante les salaires payés en 1917—18 et en 1920—21 aux ouvriers nourris par le patron seront respectivement de moins de 500 cour. d'environ 500 cour. contre plus de 500 cour. en 1914—15. Comme pour les domestiques l'an 1917—18 accuse une diminution des salaires réels relativement à 1914—15 tandis que les conditions en 1914—15 et en 1920—21 étaient à peu près pareilles.

Les renseignements fournis par les ouvriers sur le montant des salaires versés sont peu nombreux pour les domestiques, ils n'embrassent que 111 hommes et 14 femmes. Les informations ne portent que sur les domestiques membres du syndicat des ouvriers agricoles. Pour ceux-ci les salaires semblent plus élevés que d'ordinaire le moyen annuel des salaires s'élevant à 1 176 cour. pour les hommes et à 842 cour. pour les femmes contre respectivement 970 cour. et 612 cour. selon les renseignements des patrons portant essentiellement sur des ouvriers non organisés.

Pour les journaliers les renseignements fournis par les ouvriers, qui portent exclusivement sur les membres du syndicat des ouvriers agricoles, comprennent les salaires payés à 1 727 journaliers dans le temps vers le 1 décembre 1920; 290 de ces journaliers travaillaient à la tâche, 1 437 étaient salariés par jour ou par heure. Le salaire moyen par jour était suivant ces renseignements de 7,76 cour. pour les ouvriers salariés par heure on par jour et de 10 cour. pour les ouvriers salariés à la tâche. Selon les renseignements des patrons, qui comprennent des journaliers organisés et non organisés, le salaire était en hiver de 7 cour. par jour. Pour les journaliers aussi les salaires des ouvriers organisés paraissent donc plus élevés que les salaires ordinaires.

Il n'existe pas de renseignements sur la durée du jour de travail en 1920—21. En vertu de la convention conclue entre le syndicat des ouvriers agricoles et le syndicat des patrons d'agriculture et de sylviculture la durée du travail était en 1920—21 de $9\frac{1}{2}$ heures par jour du 1 mars au 15 novembre (pendant la récolte pourtant de 10 heures), de 9 heures par jour du 16 février au 28 février et de 8 heures par jour du 15 novembre au 16 février.

Bilag I. Skema til Landbrugere.

MEDDELELSE

TIL

DET STATISTISKE DEPARTEMENT

OM

TYENDE- OG DAGLEJERLØNNEN I LANDBRUGET

I HALVAARENE MAJ 1920—OKTOBER 1920

OG NOVEMBER 1920—APRIL 1921.

Ejendommens Navn eller Matr. Nr. _____ Hartkorn: _____

Beliggende i: _____ Sogn, _____ Amt

Ejer eller Bruger: _____

A. Tyende (fast antagne Medhjælpere med Kost og Logi).

Løbe Nr.	Mand (M) Kvinde (K)	Alder	Gerning (Forkarl, Staldkarl, Fodermester, Røgter, alm. Tjenestekarl, Malkepige o. s. v.)	Halvaarlig Løn		Bemærkninger (hvis Lønnen er særlig høj eller lav)
				Sommeren 1920	Vinteren 1920—21	
				Kr.	Kr.	

B. Daglejere (faste Landbrugsarbejdere eller Løsarbejdere).

Løbe Nr.	Mand (M) Kvinde (K)	Alder	Fast (f) ell. løs (l) Arbej- der	Antal Arbejdsdage og udbetalt Løn						Har vedkommende Arbejder		
				Foraar og Sommer 1920		Høsten 1920		Vinter 1920—21		frit Hus? Ja ell. nej	Kosten hos Ar- bejds- g. Ja ell. nej	Mælk, Græsning, andre Naturalydelse eller lign.?
				Antal Ar- bejds- dage	Ud- betalt Løn	Antal Ar- bejds- dage	Ud- betalt Løn	Antal Ar- bejds- dage	Ud- betalt Løn			
				Kr.		Kr.		Kr.				

Bilag II. Skema til Landarbejdere (Daglejere). — (Trykt og udsendt af Landarbejderforbundet).

SKEMA

over

Arbejdsfortjenesten fra 26. Nov. 1920 til 9. Dec. 1920.

Undertegnede Medlem af Landarbejderforbundet i Danmark

meddeler herved, at jeg i Tiden fra og med Fredag den 26. November til og med Torsdag den 9. December har haft Arbejde

- 1) i _____ Dage som _____

- 2) I denne Tid har jeg haft
 _____ Timer paa Daglej (Timeløn), for hvilke jeg har faaet udbetalt
ialt _____ Kr. _____ Øre.

- 3) _____ Timer paa Akkord, ved hvilke jeg har tjent ialt _____ Kr. _____ Øre

---

- 4) _____ Timer Over-, Søn- eller Helligdagsarbejde, for hvilke jeg har faaet
 udbetalt et Beløb af _____ Kr. _____ Øre

- 5) _____ Timer ialt. Samlet Fortjeneste _____ Kr. _____ Øre

---

- 6) Det bemærkes, at det Akkordarbejde, ved hvilket jeg i denne Tid har været
 beskæftiget, har været _____

- 7) samt at den eller de Arbejdsgivere, hos hvilke jeg fra 26. November til
 9. December har været beskæftiget, er _____

Arbejdsgiverens Navn og Adresse.

At dette Skema er udfyldt i nøjeste Overensstemmelse med de faktiske Forhold attesteres herved.

_____ den _____ December 1920.

Medlemmets Navn _____

Bopæl _____

Medlem af _____ Afdeling. Medlemsnummer _____

Ovenstaaende Skema bedes udfyldt af hvert enkelt Medlem i nøjeste Overensstemmelse med, hvad hvert enkelt Medlem har tjent i Tiden fra 26. Novbr. til og med 9. Decbr. samt ved Angivelse af Antal Arbejdsdage og Arbejdstimer i disse 14 Dage.

Man bedes paa Skemaet anføre i *Punkt 1*), om det er som fast Landarbejder, fast Kreaturpasser, fast Fodermester, eller det er som alm. løs Landarbejder ved Landbruget, man har været beskæftiget i disse 14 Dage. Har man derimod været beskæftiget ved Skarveslagning, Vejarbejde, Skovarbejde eller Dræningsarbejde osv. eller andet Akkordarbejde, skriver man under *Punkt 6*, hvad det er for et Akkordarbejde, man har arbejdet ved.

I *Punkt 7*) maa man endelig skrive Navn og Adresse paa de Arbejdsgivere, hos hvilke man har været beskæftigede i disse 14 Dage og faaet udbetalt Arbejdsfortjenesten. Har man været beskæftiget ved en Kommune eller lignende, skriver man blot dennes Navn.